

Lakoća poslovanja 2019. Bosna i Hercegovina

Pripreme za reforme

Poređenje poslovne regulative kompanija
u 190 zemalja svijeta

Novembar 2018. godine.
Obrada: Naida Damadžić

SADRŽAJ

UVOD	2
O Lakoći poslovanja	3
POSLOVNO OKRUŽENJE – ZBIRNA OCJENA BiH	5
POČETAK POSLOVANJA	11
DOBIVANJE GRAĐEVINSKE DOZVOLE	15
PRIKLJUČENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE	20
REGISTRACIJA IMOVINE	24
MOGUĆNOST KREDITIRANJA	29
ZAŠTITA INVESTITORA	33
PORESKA POLITIKA	37
MEĐUNARODNA TRGOVINA	41
IZVRŠENJE UGOVORA	43
RIJEŠAVANJE NESOLVENTNOSTI	45
REGULACIJA TRŽIŠTA RADA	48
ZBIRNA OCJENA I RANGIRANJE LAKOĆE POSLOVANJA	52

UVOD

Lakoća poslovanja je dokument Svjetske banke koji analizira koliko je lako, lokalnom poduzetniku, prema važećoj zakonskoj regulativi zemlje otvoriti malo ili srednje preduzeće i poslovati. Dokument mjeri i prati promjene propisa koje utiču na 11 područja životnog ciklusa preduzeća: osnivanje preduzeća, dobivanje građevinskih dozvola, priključenje električne energije, uknjižbu imovine, mogućnost kreditiranja, zaštitu investitora, poresku politiku, međunarodnu trgovinu, izvršenje ugovora, rješavanje nesolventnosti i zapošljavanje radnika.

Ne uključuje sva pitanja koja su bitna za preduzeće ali pokriva važne oblasti koje su pod kontrolom kreatora politika. Vlade širom svijeta prepoznaju ekonomske i političke prednosti poboljšane poslovne regulative.

Lakoća poslovanja predstavlja kvantitativne pokazatelje o poslovnoj regulativi i zaštiti imovinskih prava koji su uporedivi sa 190 zemalja. Čak je 128 zemalja od 190 koji se mjere u ovom izvještaju uspjelo primjeniti 314 reformi u odnosu na prošlu godinu.

Pokazatelji predstavljeni u ovom izvještaju se koriste za analizu ekonomskih rezultata kao i potvrdu da su reforme uspjele, u kojim oblastima su provedene i zašto.

Ovaj ekonomski profil predstavlja pokazatelje lakoće poslovanja u Bosni i

Hercegovini koji su uporedivi sa drugim zemljama. Podaci u ovom izvještaju datiraju od 1. maja 2018. godine.

Metodologija Lakoće poslovanja se ne bavi svim područjima poslovanja i ima neka ograničenja. Područja koja su važna za poslovanje kao što su blizina velikih tržišta, kvalitet usluga infrastrukture (osim onih koji se odnose na spoljnu trgovinu i dobivanje električne energije), sigurnost imovine od pljačke i krađe, transparentnost javnih nabavki, makroekonomski uslovi ili temeljna snaga institucija, nisu predmet direktnog proučavanja Lakoće poslovanja. Pokazatelji se odnose na lokalna preduzeća sa ograničenom odgovornošću koja posluju u najvećim poslovnim gradovima. S obzirom da su korištene standardne pretpostavke u prikupljanju podataka, poređenja i mjerila vrijede u svim analiziranim ekonomijama. Podaci ne govore samo o poteškoćama u poslovanju, nego pomažu identifikovati izvor tih poteškoća podržavajući kreatore politika u osmišljavanju neophodnih reformi.

Cjelokupan izvještaj lakoće poslovanja je dostupan na web stranici <http://www.doingbusiness.org>

O Lakoći poslovanja

Prvi izveštaj lakoće poslovanja koji je objavljen 2003. godine pokrivao je 5 indikatora u 133 zemlje i od tada svake godine se nadopunjuje. Temelji lakoće poslovanja zasnivaju se na ideji da ekonomska aktivnost jedne zemlje imaju više prednosti ukoliko postoje jasna i koherentna pravila: pravila koja utvrđuju i razjašnjavaju imovinska prava i olakšavaju rješavanje sporova. Vrlo važna su i pravila koja povećavaju mogućnost predviđanja ekonomskih aktivnosti i pružaju ugovarateljima poslova zaštitu od samovolje i zloupotrebe. Upravo kvalitet postavljenih pravila ima ključni uticaj na to kako društva, ekonomije, distribuiraju postignute koristi i finansiraju troškove razvojnih strategija i politika.

Jasna pravila stvaraju okruženje u kojem novi učesnici na tržištu sa inovativnim idejama mogu započinjati poslovanje i gdje preduzeća mogu investirati što u konačnici proširiti i kreirati nova radna mjesta. Lakoća poslovanja objektivno mjeri aspekte poslovne regulative za domaća preduzeća. Fokus se stavlja na mala i srednja preduzeća u najvećim poslovnim gradovima.

Kao što smo već naveli Lakoća poslovanja mjeri nekoliko dimenzija poslovnog okruženja koje se odnose na lokalna preduzeća i daju kvantitativne pokazatelje o indikatorima navedenim u tabeli.

Lakoća poslovanja ne obuhvata makroekonomsku stabilnost, antikorupcijsku politiku, antimonopolsku politiku, veličinu tržišta i neke druge sfere koje su jako važne za uspostavljanje temelja održivog rasta.

Šta mjeri Lakoća poslovanja - 11 oblasti poslovnog okruženja	
Indikator	Šta mjeri indikator
Osnivanje preduzeća	Procedure, vrijeme, troškove i minimalni početni uplaćeni kapital za osnivanje društva sa ograničenom odgovornošću
Dobivanje građevinske dozvole	Procedure, vrijeme, troškove kako bi se izvršile sve formalnosti za dobivanje dozvole za izgradnju objekta
Priključenje električne energije	Procedure, vrijeme, troškove kako bi se objekat priključio na električnu mrežu, pouzdanost napajanja električnom energijom i troškove potrošnje el. energije
Uknjižba imovine	Procedure, vrijeme, troškove kako bi se izvršio prenos imovine i kvalitet sistema zemljišne administracije
Mogućnost kreditiranja	Sistem kreditnih informacija i Zakon o hipotekama
Zaštita manjinskih investitora	Prava manjinskih vlasnika u transakcijama sa povezanim pravnim licima i prava u korporativnom upravljanju
Poreska politika	Isplate, vrijeme i ukupnu poresku stopu za kompaniju kako bi ispoštovale sve poreske obaveze
Međunarodna trgovina	Vrijeme i troškove izvoza proizvoda koji ima komparativnu prednost i uvoz auto dijelova
Izvršenje ugovora	Vrijeme i troškove za rješavanje komercijalnog spora i kvalitet sudskih procesa
Rješavanje nesolventnosti	Vrijeme, troškove, ishod i stopu povrata sredstava u rješavanju nesolventnosti i jačinu indeksa zakonskog stečajnog okvira
Regulacija tržišta rada	Fleksibilnost u propisima o zapošljavanju i kvalitet radnog mjesta

Rangiranje zemalja po lakoći poslovanja u 2019. godini

Rang	Zemlja	Granična ocjena	Promjena	Rang	Zemlja	Granična ocjena	Promjena	Rang	Zemlja	Granična ocjena	Promjena
1	New Zealand	86.59	0.00	65	Colombia	69.24	+0.20	129	Barbados	56.78	0.00
2	Singapore	85.24	+0.27	66	Luxembourg	69.01	0.00	130	St. Vincent and the Grenadines	56.35	+0.01
3	Denmark	84.64	+0.59	67	Costa Rica	68.89	-0.47	131	Cabo Verde	55.95	+0.02
4	Hong Kong SAR, China	84.22	+0.04	68	Peru	68.83	+0.56	132	Nicaragua	55.64	+0.37
5	Korea, Rep.	84.14	-0.01	69	Vietnam	68.36	+1.59	133	Palau	55.59	+0.01
6	Georgia	83.28	+0.48	70	Kyrgyz Republic	68.33	+2.57	134	Guyana	55.57	-1.21
7	Norway	82.95	+0.25	71	Ukraine	68.25	+0.94	135	Mozambique	55.53	+1.78
8	United States	82.75	-0.01	72	Greece	68.08	-0.12	136	Pakistan	55.31	+2.53
9	United Kingdom	82.65	+0.33	73	Indonesia	67.96	+1.42	137	Togo	55.20	+6.32
10	Macedonia, FYR	81.55	+0.32	74	Mongolia	67.74	+0.27	138	Cambodia	54.80	+0.41
11	United Arab Emirates	81.28	+2.37	75	Jamaica	67.47	+0.55	139	Maldives	54.43	+0.10
12	Sweden	81.27	0.00	76	Uzbekistan	67.40	+1.08	140	St. Kitts and Nevis	54.36	+0.01
13	Taiwan, China	80.90	+0.24	77	India	67.23	+6.63	141	Senegal	54.15	+0.37
14	Lithuania	80.83	+0.29	78	Oman	67.19	-0.02	142	Lebanon	54.04	+0.07
15	Malaysia	80.60	+2.57	79	Panama	66.12	+0.41	143	Niger	53.72	+1.24
16	Estonia	80.50	+0.01	80	Tunisia	66.11	+1.51	144	Tanzania	53.63	+0.34
17	Finland	80.35	+0.05	81	Bhutan	66.08	+0.20	145	Mali	53.50	+0.23
18	Australia	80.13	-0.01	82	South Africa	66.03	+1.37	146	Nigeria	52.89	+1.37
19	Latvia	79.59	+0.33	83	Qatar	65.89	+0.64	147	Grenada	52.71	+0.07
20	Mauritius	79.58	+1.29	84	Malta	65.43	+0.28	148	Mauritania	51.99	+0.92
21	Iceland	79.35	+0.05	85	El Salvador	65.41	+0.21	149	Gambia, The	51.72	+0.23
22	Canada	79.26	+0.38	86	Botswana	65.40	+0.46	150	Marshall Islands	51.62	+0.01
23	Ireland	78.91	-0.51	87	Zambia	65.08	+1.48	151	Burkina Faso	51.57	+0.12
24	Germany	78.90	0.00	88	San Marino	64.74	+2.77	152	Guinea	51.51	+2.02
25	Azerbaijan	78.64	+7.10	89	Bosnia and Herzegovina	63.82	+0.27	153	Benin	51.42	+0.13
26	Austria	78.57	+0.03	90	Samoa	63.77	+0.01	154	Lao PDR	51.26	+0.11
27	Thailand	78.45	+1.06	91	Tonga	63.59	+0.03	155	Zimbabwe	50.44	+1.92
28	Kazakhstan	77.89	+0.73	92	Saudi Arabia	63.50	+1.62	156	Bolivia	50.32	+0.15
29	Rwanda	77.88	+4.15	93	St. Lucia	63.02	+0.06	157	Algeria	49.65	+2.06
30	Spain	77.68	+0.07	94	Vanuatu	62.87	-0.21	158	Kiribati	49.07	+0.33
31	Russian Federation	77.37	+0.61	95	Uruguay	62.60	+0.34	159	Ethiopia	49.06	+0.91
32	France	77.29	+0.99	96	Seychelles	62.41	-0.01	160	Micronesia, Fed. Sts.	48.99	0.00
33	Poland	76.95	-0.36	97	Kuwait	62.20	+0.75	161	Madagascar	48.89	+0.71
34	Portugal	76.55	-0.07	98	Guatemala	62.17	+1.01	162	Sudan	48.84	+3.75
35	Czech Republic	76.10	+0.05	99	Djibouti	62.02	+8.87	163	Sierra Leone	48.74	+0.15
36	Netherlands	76.04	+0.01	100	Sri Lanka	61.22	+1.80	164	Comoros	48.66	+0.14
37	Belarus	75.77	+0.72	101	Fiji	61.15	+0.04	165	Suriname	48.05	-0.05
38	Switzerland	75.69	+0.01	102	Dominican Republic	61.12	+0.55	166	Cameroon	47.78	+0.83
39	Japan	75.65	+0.05	103	Dominica	61.07	+0.04	167	Afghanistan	47.77	+10.64
40	Slovenia	75.61	+0.02	104	Jordan	60.98	+1.42	168	Burundi	47.41	+0.73
41	Armenia	75.37	+2.06	105	Trinidad and Tobago	60.81	-0.12	169	Gabon	45.58	-0.23
42	Slovak Republic	75.17	+0.29	106	Lesotho	60.60	+0.19	170	São Tomé and Príncipe	45.14	+0.30
43	Turkey	74.33	+4.34	107	Namibia	60.53	+0.24	171	Iraq	44.72	+0.04
44	Kosovo	74.15	+0.44	108	Papua New Guinea	60.12	+1.19	171	Myanmar	44.72	+0.51
45	Belgium	73.95	+2.24	109	Brazil	60.01	+2.96	173	Angola	43.86	+2.16
46	China	73.64	+8.64	110	Nepal	59.63	-0.32	174	Liberia	43.51	-0.04
47	Moldova	73.54	+0.38	111	Malawi	59.59	+0.84	175	Guinea-Bissau	42.85	+0.27
48	Serbia	73.49	+0.17	112	Antigua and Barbuda	59.48	+0.06	176	Bangladesh	41.97	+0.91
49	Israel	73.23	+0.64	113	Paraguay	59.40	+0.41	177	Equatorial Guinea	41.94	+0.28
50	Montenegro	72.73	+0.20	114	Ghana	59.22	+2.06	178	Timor-Leste	41.60	+1.71
51	Italy	72.56	-0.15	115	Solomon Islands	59.17	+0.33	179	Syrian Arab Republic	41.57	+0.02
52	Romania	72.30	-0.53	116	West Bank and Gaza	59.11	+0.39	180	Congo, Rep.	39.83	+0.36
53	Hungary	72.28	+0.34	117	Eswatini	58.95	+0.13	181	Chad	39.36	+1.15
54	Mexico	72.09	-0.18	118	Bahamas, The	58.90	+0.77	182	Haiti	38.52	+0.11
55	Brunei Darussalam	72.03	+1.85	119	Argentina	58.80	+0.87	183	Central African Republic	36.90	+2.67
56	Chile	71.81	+0.37	120	Egypt, Arab Rep.	58.56	+2.74	184	Congo, Dem. Rep.	36.85	+0.67
57	Cyprus	71.71	+0.44	121	Honduras	58.22	+0.09	185	South Sudan	35.34	+2.04
58	Croatia	71.40	+0.34	122	Côte d'Ivoire	58.00	+4.94	186	Libya	33.44	+0.23
59	Bulgaria	71.24	+0.11	123	Ecuador	57.94	+0.12	187	Yemen, Rep.	32.41	-0.59
60	Morocco	71.02	+2.46	124	Philippines	57.68	+1.36	188	Venezuela, RB	30.61	-0.24
61	Kenya	70.31	+5.25	125	Belize	57.13	+0.02	189	Eritrea	23.07	+0.13
62	Bahrain	69.85	+1.82	126	Tajikistan	57.11	+0.08	190	Somalia	20.04	+0.06
63	Albania	69.51	+0.50	127	Uganda	57.06	+0.65				
64	Puerto Rico (U.S.)	69.46	+0.20	128	Iran, Islamic Rep.	56.98	+2.34				

Izvor: Doing Business databaza

POSLOVNO OKRUŽENJE – ZBIRNA OCJENA BiH

Za kreatore politika koji pokušavaju poboljšati poslovno ekonomsko regulatorno okruženje, neophodno je poređenje sa regulatornim okruženjem drugih zemalja. Lakoća poslovanja daje zbirni rang lakoće poslovanja na osnovu pokazatelja koji utvrđuju mjere i standardne propise tokom životnog ciklusa domaćih malih i srednjih preduzeća. Zemlje su rangirane od 1 do 190. Lakoća poslovanja predstavlja rezultate 2 agregirane mjere: indeks lakoće poslovanja i rang lakoće poslovanja. Rangiranje zemalja se utvrđuje uporedbom indeksa, zaokruženim na dvije decimale. Indeksi lakoće poslovanja mogu imati vrijednosti na skali od 0 do 100, pri čemu 0 predstavlja najlošiji, a 100 najbolji pokazatelj.

Rangiranje lakoće poslovanja poredi zemlje jednu sa drugom, dok indeksi lakoće poslovanja pokazuju apsolutnu vrijednost u svakom od indikatora lakoće poslovanja.

Kada se gleda u odnosu na prethodne godine, indeks lakoće poslovanja pokazuje koliko se regulatorno okruženje za lokalne poduzetnike promijenilo tokom godina u apsolutnom iznosu, dok rangiranje lakoće poslovanja pokazuje koliko se regulatorno okruženje promijenilo u odnosu na druge zemlje.

10 oblasti koje su uključene u indeks Lakoće poslovanja 2019 su: osnivanje preduzeća, dobivanje građevinskih dozvola, priključenje električne energije,

OCJENA BiH

Region: Istočna Europa & Centralna Azija

Kategorija prohoda: Gornji srednji prihod

Stanovništvo: 3.507.017

¹BND po stanovniku (US\$): 4.940

DB2019 rang: 89

DB2018 rang: 86

Promjena u rang: 3

DB2019 rang - ocjena: 63,82

DB2018 rang - ocjena: 63,55²

Promjena ocjene: 0,27

¹ BND – bruto nacionalni dohodak na osnovu pariteta kupovne moći (PPP) preračunat u odnosu na dolar (\$). BND predstavlja zbir dodane vrijednosti svih rezidentnih proizvođača sa svim porezima (minus subvencije), plus neto primici primarnog dohotka (naknade radnika i prohoda od imovine) iz inozemstva.

² izvršeno je prilagođavanje ocjene u odnosu na revidirane izračune Lakoće poslovanja 2018 – izvještaja Svjetske banke

uknjižba imovine, mogućnost kreditiranja, zaštita manjinskih investitora, poreska politika, međunarodna trgovina, izvršenje ugovora i rješavanje nesolventnosti.

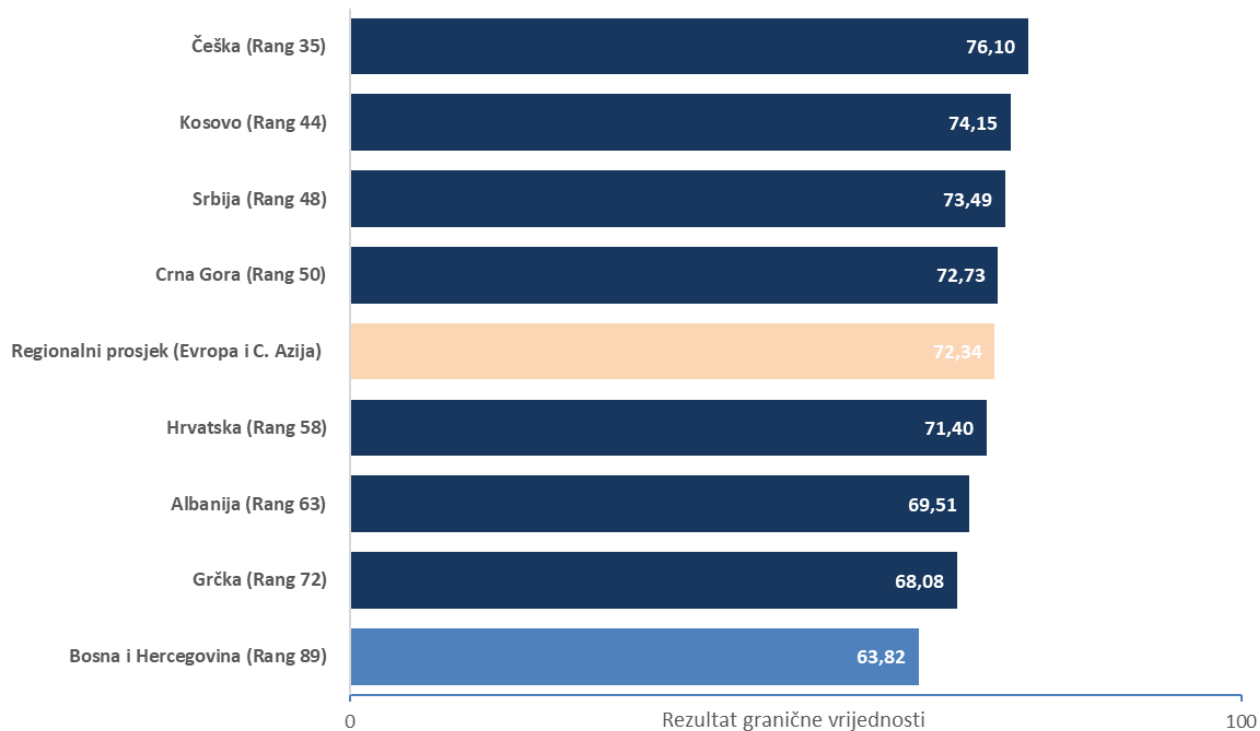
Regulacija tržišta rada (ranije indikator zapošljavanje radnika) nije uključena u ukupni rang lakoće poslovanja, ali su podaci prikazani u ovogodišnjem ekonomskom profilu. Iako ovaj rang mnogo govori o poslovnom okruženju ipak ne daje cijelovitu sliku.

Rang lakoće poslovanja ne mjeri sve aspekte poslovnog okruženja koji su bitni preduzećima i investitorima ili koji utiču na konkurentnost ekonomije. Ipak, visok rang neke zemlje znači da je vlada stvorila povoljno regulatorno okruženje za rad privrednih subjekata.

Za kreatore politika, rang ekonomije kada je lakoća poslovanja u pitanju može biti od velike koristi. Također, korisno je znati

uporedivne inidikatore sa drugim ekonomijama i u odnosu na regionalni prosjek (slika 1.2.).

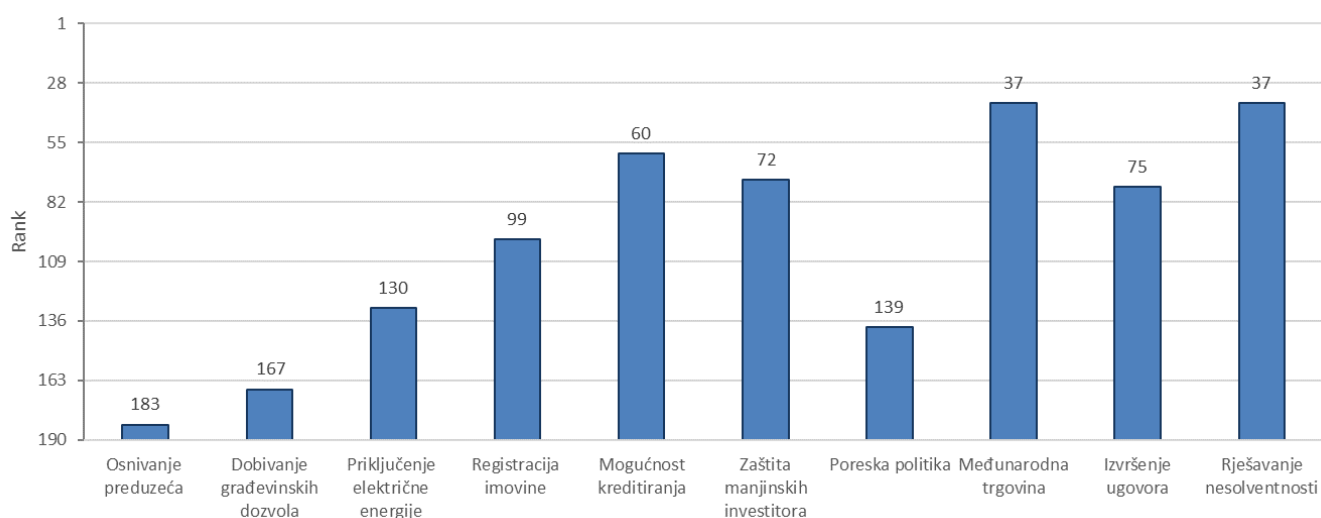
Slika 1.2. Rang BiH u poređenju sa nekim zemljama EU i okruženja

Rangiranje zemlje po područjima (slika 1.3) i indikatori lakoće poslovanja (slika 1.4.) daju veoma dobru i preciznu sliku lakoće poslovanja privrednih subjekata u BiH.

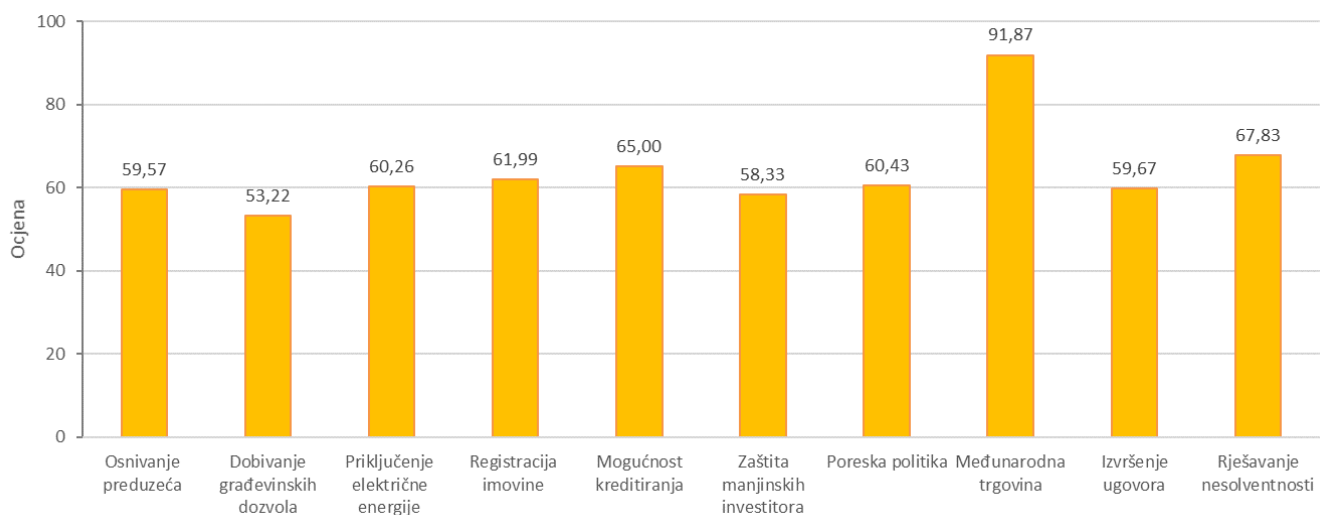
Slika 1.3. Rangiranje BiH po oblastima Lakoće poslovanja

(Skala: Rang 1-190)

Slika 1.4. Ocjene udaljenosti od granične vrijednost po oblastima lakoće poslovanja – BiH

(Skala: Rezultat 0 - 100)

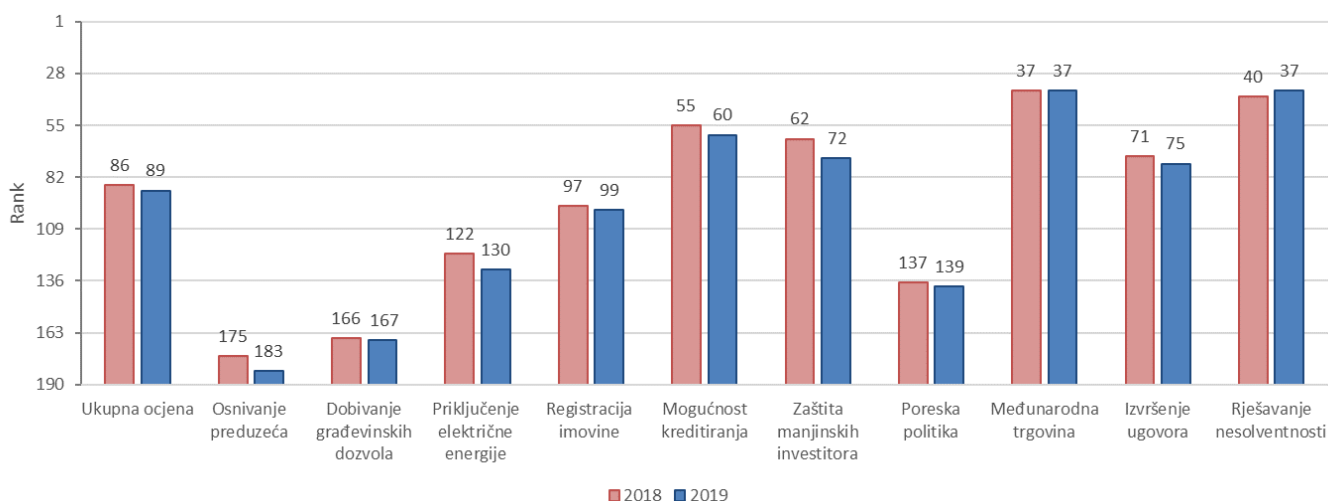

Kao što ukupan rang lakoće poslovanja govori mnogo, tako su i same promjene ranga veoma važne. Godišnje promjene u rangiranju pokazuju promjene zakonske regulative, ali su one uglavnom relativne. Ekonomski rang se može promijeniti i zbog napretka ili nazatka drugih ekonomija. Neke ekonomije koje su provele regulatorne reforme mogu da stagniraju (čak i da nazaduju), ukoliko ih preteknu druge čije su poslovne regulatorne reforme imale značajniji efekat mjeran lakoćom poslovanja.

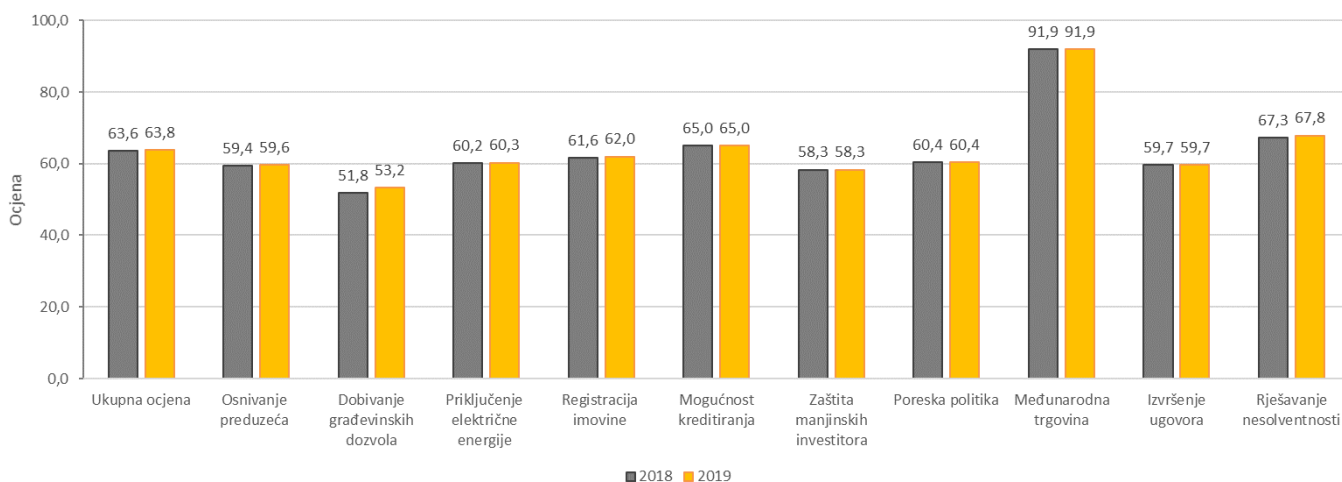
Osim toga, godišnje promjene u ukupnom rang u ne odražavaju u cjelosti promjenu poslovnog okruženja ekonomije ili promjenu stanja u određenim područjima (pojedinačni indikatori).

Upoređivanje promjene stanja pojedinih indikatora lakoće poslovanja, omogućava sagledavanje napretka u pojedinim oblastima poslovnog okruženja posljednjih godina (slika 1.5).

Slika 1.5. Koliko je BiH napredovala (nazadovala) u rang u pojedinim područja lakoće poslovanja

Slika 1.6. Koliko je BiH napredovala (nazadovala) u ocjeni pojedinih područja lakoće poslovanja

Apsolutne vrijednosti indikatora koji čine indeks lakoće poslovanja date su u tabeli 1.1. Indikatori, sami ili u usporedbi s indikatorima zemalja dobre prakse ili sa zemljama sa kojima se ekonomija poredi u regiji, mogu otkriti uska grla u velikom broju procedura, dugih kašnjenja ili visokih troškova. Takođe, mogu otkriti neočekivane prednosti u području

regulacije poslovanja - kao što je regulatorni proces osnivanja firmi i početka poslovanja koji može biti završen uz mali broj postupaka, za nekoliko dana i sa niskim troškovima. Poređenje indikatora ekonomije sa onima u prethodnoj godini može pokazati gdje značajna uska grla i dalje postoje, a gdje se smanjuju.

Tabela 1.1 Pregled indikatora Lakoće poslovanja za BiH i pojedine zemlje EU i regije

Indikator	BiH LP2018	BiH LP2019	Albanija LP2019	Hrvatska LP2019	Češka LP2019	Grčka LP2019	Kosovo LP2019	Crna Gora LP2019	Srbija LP2019
Osnivanje preduzeća (rang)	175	183	45	123	115	44	13	90	40
Osnivanje preduzeća (ocjena)	59,37	59,57	91,49	82,62	83,56	92,39	95,68	86,65	92,59
Procedure - muškarci (broj)	12	13	5	8	8	4	3	8	5
Vrijeme - muškarci (dana)	65	81	5	22,5	24,5	12,5	5,5	12	5,5
Trošak - muškarci(% BND-a po stanovniku)	7,7	14,9	11,3	6,6	1,0	1,5	1,0	1,3	2,2
Procedure - žene (broj)	12	13	5	8	8	4	3	8	5
Vrijeme - žene (dana)	65	81	5	22,5	24,5	12,5	5,5	12	5,5
Trošak - žene (% BND-a po stanovniku)	7,7	14,9	11,3	6,6	1,0	1,5	1,0	1,3	2,2
Uplaćeni minimalni kapital (% BND po stanovniku)	12	11,1	0,0	11,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dobivanje građevinskih dozvola (rang)	167	167	151	159	156	39	100	75	11
Dobivanje građevinskih dozvola (ocjena)	51,77	53,22	57,01	55,70	56,20	75,29	67,92	70,88	84,42
Procedure (broj)	16	16	18	22	21	17	12	8	11
Vrijeme (dana)	193	193	299	146	246	123	150	152	106
Trošak (% vrijednosti objekta)	17,5	16,3	5,6	10,9	0,2	1,9	4,9	9,6	1,7
Kontrole kvalitete (0-15)	13	13	13	12	8	13	9	12	14
Priključenje električne energije (rang)	122	130	140	61	10	79	113	134	104
Priključenje električne energije (ocjena)	60,18	60,26	57,7	80,50	95,36	75,97	66,16	59,19	70,01
Procedure (broj)	8	8	6	4	3	7	6	7	5
Vrijeme (dana)	125	125	134	65	60	55	36	142	125
Trošak (% BND po stanovniku)	357,7	332,6	504,7	276,6	24,1	69,9	206,0	418,7	212,1
Pouzdanost napajanja i transparentnost tarifa (0-8)	6	6	3	5	8	7	2	5	5
Registracija imovine (rang)	97	99	98	51	33	153	37	76	55
Registracija imovine (ocjena)	61,56	61,99	62,08	74,07	79,74	47,59	78,13	65,78	72,60
Procedure (broj)	7	7	5	5	4	11	6	6	6
Vrijeme (dana)	24	24	19	47	27,5	20	27	69	21
Trošak (% vrijednosti imovine)	5,2	5,2	9,2	4,0	4,0	4,8	0,3	3,2	2,8
Kvalitet sistema zemljišne administracije (0-30)	12,5	13	15,5	23,5	25,0	4,5	20,5	17,5	18,0

Indikator	BIH LP2018	BIH LP2019	Albanija LP2019	Hrvatska LP2019	Češka LP2019	Grčka LP2019	Kosovo LP2019	Crna Gora LP2019	Srbija LP2019
Mogućnost kreditiranja (rang)	55	60	44	85	44	99	12	12	60
Mogućnost kreditiranja (ocjena)	65	65	70	55	70	50	85	85	65
Kvalitet zakonske regulative (0-12)	6	6	6	6	7	7	6	5	7
Kvalitet informacija o kreditima (0-8)	7	7	8	5	7	3	11	12	6
Zaštita manjinskih investitora (rang)	63	72	26	38	72	51	95	57	83
Zaštita manjinskih investitora (ocjena)	58,33	58,33	71,67	66,67	58,33	63,33	53,33	61,67	56,67
Jačina zaštite manjinskih investitora (0-10)	3	5,8	6	8	7	7	2	3	7
Upravljačka odgovornost (0-10)	5	6	8	7	5	8	5	9	6
Poreska politika (rang)	137	139	122	89	45	65	44	68	79
Poreska politika (ocjena)	60,43	60,43	64,91	72,68	81,42	76,89	81,92	76,67	74,75
Plaćanja (broj u godini)	33	33	35	34	8	8	10	18	33
Vrijeme (sati godišnje)	411	411	252	206	230	193	154	300	226
Ukupna stopa poreza (% profita)	23,7	23,7	37,3	20,5	46,1	51,9	15,2	22,2	36,6
Indeks naknadnih postupaka (0-100)	47,68	47,68	60,11	66,66	90,75	75,70	55,50	70,49	91,09
Međunarodna trgovina (rang)	37	37	24	1	1	31	51	47	23
Međunarodna trgovina (ocjena)	91,87	91,87	96,29	100	100	93,72	87,46	88,75	96,64
Vrijeme izvoza: carinska prijava (sati)	5	5	9	0	0	24	21	8	4
Vrijeme izvoza: dokumentacija (sati)	4	4	6	1	1	1	38	5	2
Trošak izvoza (carinska prijava u US\$)	106	106	55	0	0	300	105	158	47
Trošak izvoza (dokumentacije u US\$)	92	92	10	0	0	30	127	67	35
Vrijeme uvoza: carinska prijava (sati)	6	6	10	0	0	1	16	23	4
Vrijeme uvoza: dokumentacija (sati)	8	8	8	1	1	1	6	10	3
Trošak uvoza (carinska prijava u US\$)	109	109	77	0	0	0	128	306	52
Trošak uvoza (dokumentacije u US\$)	97	97	10	0	0	0	42	100	35
Izvršenje ugovora (rang)	71	75	98	25	99	132	50	44	65
Izvršenje ugovora (ocjena)	59,67	59,67	53,44	70,6	56,38	50,19	65,66	66,75	61,41
Vrijeme (dana)	595	595	525	650	678	1.580	330	545	635
Trošak (% od potraživanja)	36	36	34,9	15,2	33,8	14,4	34,4	25,7	40,8
Kvalitet sudskih postupaka (0-18)	10,5	10,5	7,5	13	9,5	12	9,5	11,5	13
Rješavanje nesolventnosti (rang)	40	37	39	59	15	62	50	43	49
Rješavanje nesolventnosti (ocjena)	67,28	67,83	67,42	56,2	80,05	55,39	60,28	65,99	60,78
Stopa povrata (centi na dolar)	37,9	38,9	44	34,8	67,4	33,2	39,4	50,0	34,5
Snaga regulatornog okvira indeksa nesolventnosti (0-16)	15	15	14	12,0	14,0	12,0	12,5	12,5	13,5

Napomena: prikazana rangiranja su usklađena za promjene u metodologiji.

POČETAK POSLOVANJA

Lakoća formalne registracije preduzeća ima mnogo koristi za samu kompaniju, vlasnike i uposlenike. Samo registrovana preduzeća imaju pristup javnim institucijama (sudovi i banke), kao i novim tržištima. Također, i njihovi uposlenici mogu imati koristi od zaštite garantovane zakonom. Dodatna pogodnost dolazi u preduzećima ograničene odgovornosti, jer finansijske obaveze proistekle iz poslovnih aktivnosti privrednih subjekata, ne mogu dovesti u opasnost privatno vlasništvo osnivača. Tamo gdje je registracija jednostavna, više poduzetnika će započeti poslovanje u formalnom sektoru i stvoriti više radnih mjesta čime će se stvarati više prihoda za javni sektor.

Ovaj indikator mjeri jednostavnost pokretanja poslovanja u privredi prateći sve neophodne službene procedure ili uobičajenu praksu poduzetnika za pokretanje i formalno funkcionisanje industrijskih ili komercijalnih poslova, kao i vrijeme i troškove potrebne za završetak ovih procedura. Također, indikator prati i minimalni uloženi kapital koje kompanije moraju uplatiti prije registracije (ili u roku 3 mjeseca). Rangiranje ekonomija u lakoći početka poslovanja urađeno je uporedbom ovog indikatora svih ekonomija koje su zastupljene u lakoći poslovanja. Sama ocjena (indikator) je rezultat prosjeka svakog posebnog pokazatelja: procedura, vremena, troškova i minimalnog uplaćenog kapitala.

Kako bi podaci bili mjerljivi i uporedivi sa svim zemljama, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki o preduzećima i procedurama. Pretpostavka je da poduzetnik ne mora platiti nikakav mito u postupku registracije preduzeća. Pretpostavke za analizirano preduzeće su da:

- je osnovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću koje se nalazi u najvećem poslovnom gradu zemlje i da je 100% u domaćem vlasništvu.¹
- ima između 10 i 50 uposlenika.
- obavlja komercijalne ili industrijske poslove.
- ima početni kapital 10 puta veći od BND-a po glavi stanovnika.
- ima promet najmanje 100 puta veći od BND-a po glavi stanovnika.
- nema posebnih pogodnosti.
- iznajmljuje poslovni prostor ili kancelariju i ne posjeduje nekretnine.

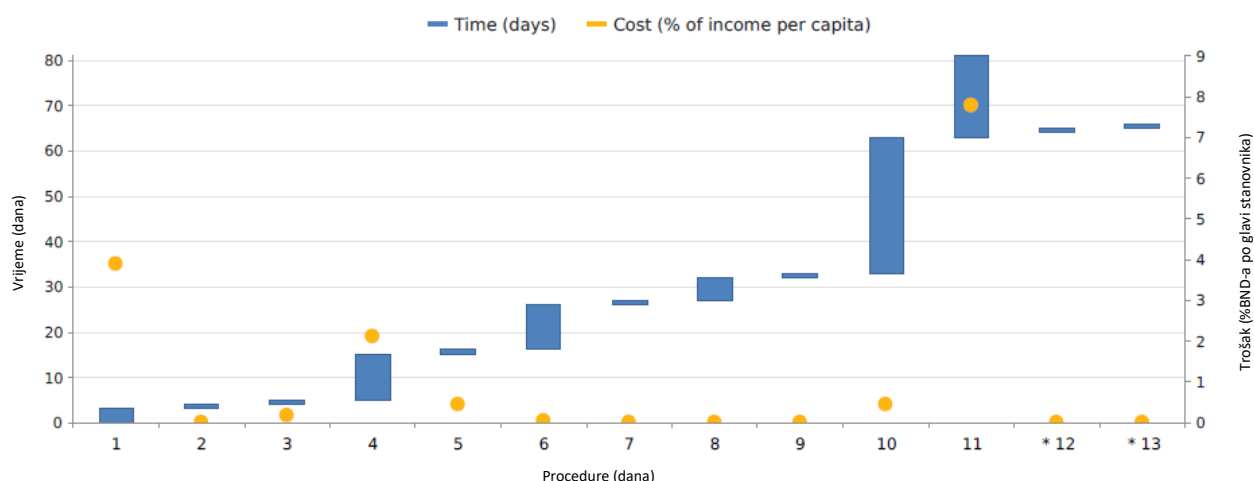
¹ Za 11 zemalja koje imaju više od 100 mil.stanovnika dodani su podaci za drugi najveći grad.

Šta je potrebno da se pokrene poslovanje u BiH? Prema podacima Lakoće poslovanja, početak poslovanja zahtijeva 13 postupaka, vremenski traje 81 dan,

troškovi iznose 14,9% BND-a po glavi stanovnika i zahtijeva minimalni uloženi kapital za muškarce i žene u procentu od 11,1% BND-a po glavi stanovnika (slika 2.1)

Slika 2.1 Šta je sve potrebno da se pokrene poslovanje u BiH

Uplaćeni minimalni kapital kao % BND-a po glavi stanovnika iznosi 11,1%

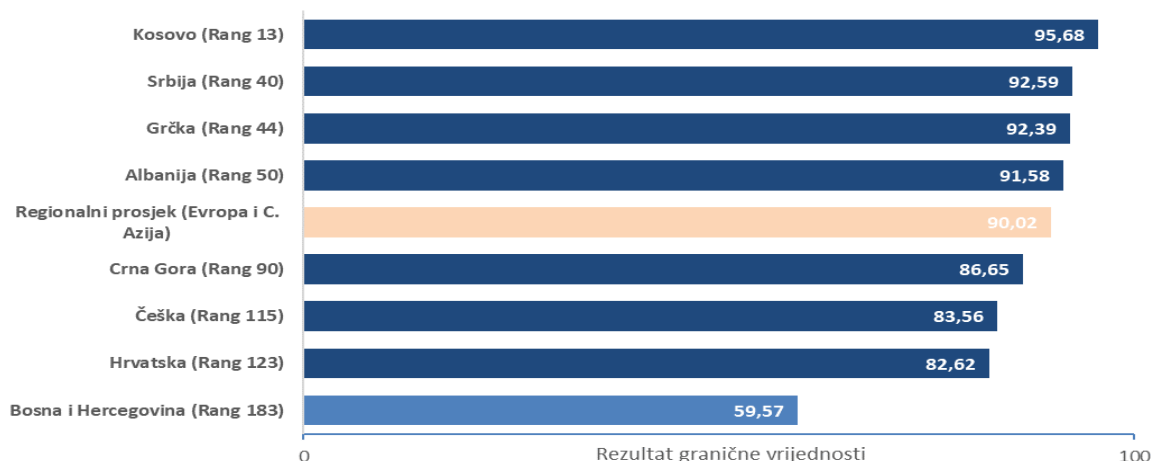

*označava da se procedure odvijaju istovremeno

Globalno Bosna i Hercegovina je rangirana na 183 mjestu od 190 zemalja po pitanju lakoće pokretanja poslovanja (slika 2.2). Lista ekonomija okruženja i prosjek ranga

okruženja daju veoma značajne informacije o tome koliko je lako za poduzetnika da pokrene biznis u Bosni i Hercegovini.

Slika 2.2. BiH u poređenju sa drugim zemljama EU i okruženja u lakoći pokretanja poslovanja

Ekonomije širom svijeta poduzele su razne mjere kako bi olakšale početak poslovanja pojednostavljenjem procedura koje se mogu završiti na jednom mjestu, uvođenjem tehnoloških rješenja kako bi se one brže završile, te smanjenjem ili ukidanjem minimalnog početnog ulaganja. Mnoge zemlje su reforme poslovne registracije mijenjale u fazama koje su

često dio većih regulatornih reformi. U zemljama u kojima su učinjeni pomaci i napredak u lakšem početku poslovanja, rezultat je više registrovanih firmi, više zaposlenih, veći javni prihodi.

Posmatrajući period od 2012. godine do danas, samo je u 2017. i 2012. godini zabilježen napredak indikatora lakoće početka poslovanja u BiH (tabela 2.1.).

Tabela 2.1. Da li je početak poslovanja u BiH olakšan ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2012	BiH je napravila pomak u pojednostavljenju procedura početka poslovanja tako što je dozvolu za rad zamijenila jednostavnijim obavještenjem o početku poslovanja i lakšim dobivanjem poreskog identifikacionog broja.
LP2017	BiH je napravila pomak u pojednostavljenju procedura početka poslovanja tako što je smanjila početne troškove uplate minimalnog kapitala potrebnog za registraciju društva sa ograničenom odgovornošću i tako što je povećala efikasnost notarskog sistema.

Osnovni prikazani pokazatelji u tabeli koja slijedi predstavljaju skup specifičnih procedura, birokratskih i pravnih koraka koje poduzetnik u BiH mora završiti kako bi registrovao novo preduzeće. Oni su napravljeni u saradnji sa relevantnim domaćim stručnjacima, pravnicima, na osnovu svih dostupnih informacija o privrednim aktivnostima u zemlji. U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

STANDARDNA KOMPANIJA

Grad: Sarajevo

Pravno lice: Društvo sa ograničenom odgovornošću

Minimalni uplaćeni kapital: 1.000 KM

Početni kapital : 10 puta BND po glavi stanovnika

Sažetak procedura za pokretanje poslovanja u BiH, vrijeme i troškovi.

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Potpisivanje akta o osnivanju i ovjeravanje kod notara	1-5 dana	350 KM
2.	Dobiti potvrdu od banke da je puni iznos kapitala uplaćen; platiti proviziju registracije na račun budžeta Kantonalnog suda	1 dan	Nema naknade
3.	Dobiti potvrdu od poreznih organa da osnivači nemaju poreznih dugovanja	1 dan	15 KM
4.	Sudska registracija na opštinskim sudovima	10 dana	35 KM (registracijska taksa) + 5 BAM (ispunjavanj) + 150 KM (taksa za objavu)
5.	Pečat preduzeća	1 dan	40 KM
6.	Dobivanje općinskog odobrenja za bavljenje planiranim djelatnostima	10 dana	4 KM
7.	Obavijest o početku poslovnih aktivnosti u Kantonalnom ministarstvu privrede	1 dan	Nema naknade
8.	Prijaviti preduzeće za dobivanje poreskog broja u odgovarajućem poreznom uredu	5 dana	Nema naknade
9.	Otvaranje računa preduzeća u poslovnoj banci	1 dan	Nema naknade
10.	PDV registracija	30 dana	40 KM
11.	Nabavka i registracija fiskalnog uređaja	18 dana	700 KM
12.	Prijava zaposlenih na zdravstveno i penziono osiguranje	1 dan	Nema naknade
13.	Usvojiti i objaviti Pravilnik o plaćama, Pravilnik o organizaciji i drugoj radnoj regulativi	1 dan	Nema naknade

DOBIVANJE GRAĐEVINSKE DOZVOLE

Zakonska regulativa gradnje je od veoma bitnog značaja za poslovanje firmi. Mora biti efikasna kako bi se izbjegla pretjerana ograničenja što je veoma značajno u svakoj ekonomiji. Ukoliko se u kombinaciji sa krutim građevinskim propisima troši mnogo vremena i novca, mnogi investitori bi se mogli povući. Tamo gdje postoji lakši postupak dobivanja građevinskih dozvola, jednostavnost i niži troškovi, postoje i veći interesi za investicijama.

Lakoća poslovanja prati procedure, vrijeme i troškove neophodne kako bi preduzeće dobilo sve potrebne dozvole za izgradnju jednostavnog objekta i izvršilo uknjižbu imovine kako bi se ona mogla koristiti ili prenositi na druga lica.

Rang lakoće dobivanja građevinske dozvole je prosjek svih komponenti ovog pokazatelja: procedura, vremena i troškova. Ukupan rezultat i rang lakoće dobivanja građevinske dozvole, obuhvatio je i pokazatelj kontrole kvaliteta izgradnje. Da bi se podaci mogli porediti sa drugim zemljama, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki vezanih za preduzeće i objekat, uključujući i komunalne priključke.

Pretpostavke za preduzeće su:

- Da je osnovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću u domaćem vlasništvu koje gradi objekat u najvećem poslovnom gradu zemlje. Za 11 zemalja koje imaju više od 100 mil. stanovnika dodani su podaci za drugi najveći grad.
- Da je 100% u domaćem vlasništvu.

- Da ima 5 vlasnika i da niti jedno nije pravno lice.
- Da ima dozvolu za gradnju objekata.
- Da ima 60 kvalifikovanih građevinskih radnika i drugih uposlenika.
- Da ima barem jednog licenciranog arhitektu ili inženjera.
- Da ima izmirene poreske obaveze kao i obaveze osiguranja (npr. od nesreće radnika itd.).
- Da je vlasnik zemljišta na kojem će graditi objekat i da će objekat prodati po njegovom završetku.

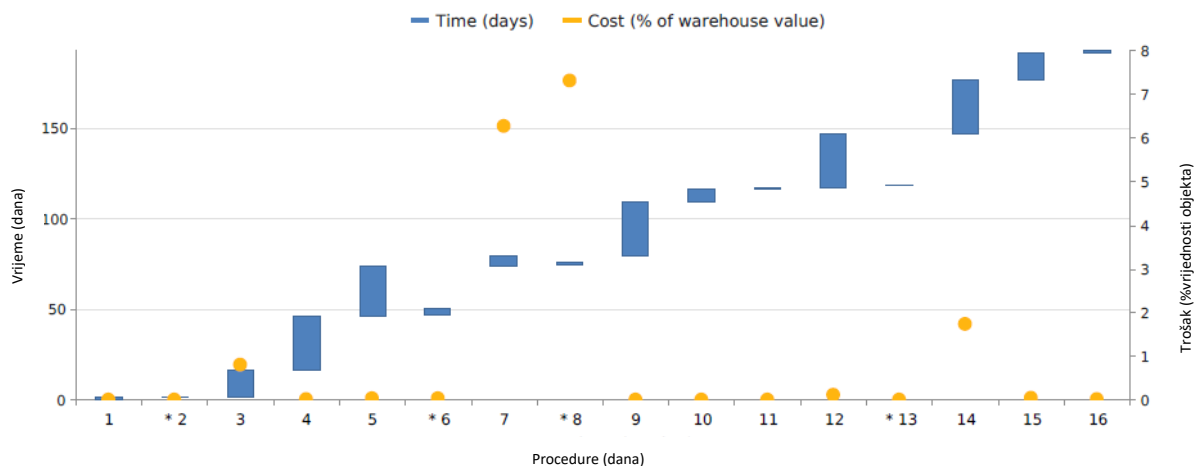
Pretpostavke za objekat su:

- Da je to novonastali objekat (da nije bilo prethodnog objekta izgrađenog na tom zemljištu) i da vrijedi 50 puta BND po glavi stanovnika.
- Da ima sve potrebne arhitektonske i tehničke nacрте napravljene od strane ovlaštenog arhitekta.
- Da ima sve potrebne priključke, vodovod, kanalizaciju i sl. Priključak za svaku mrežu mora biti 150 m dug.
- Da se koristi kao skladište za opšte namjene npr: knjiga, opreme (ne kao skladište za robu koja zahtijeva posebne uvjete).
- Da gradnja neće trajati više od 30 sedmica (isključujući zakašnjenja zbog administrativnih i regulatornih procesa).

Prema podacima Lakoće poslovanja, pribavljanje građevinskih dozvola u BiH zahtijeva 16 postupka, traje 193 dana i

troškovi iznose 16,3% % vrijednosti objekta (slika 3.1.).

Slika 3.1 Koliko je potrebno za izgradnju objekta u BiH

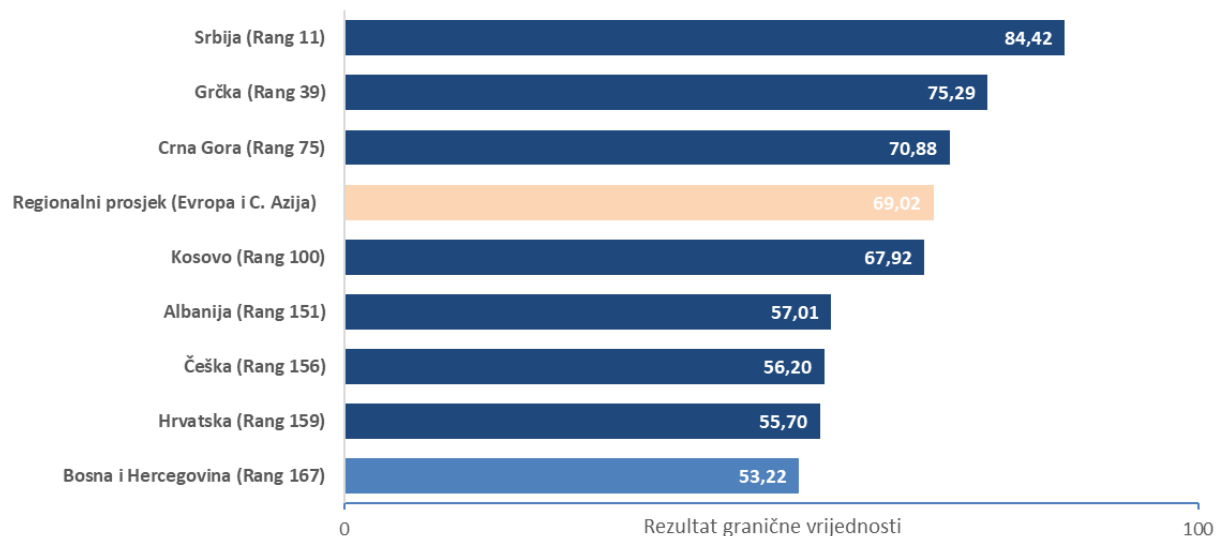

*označava da se procedure odvijaju istovremeno

U globalnom smislu Bosna i Hercegovina je rangirana na 166 mjestu od 190 ekonomija po lakoći dobivanja građevinske dozvole (slika 3.2.). Lista ekonomija sa kojima se

poredi u okruženju i prosjek ranga regije daju veoma značajne informacije o tome koliko je lako za poduzetnika da legalno izgradi objekat u Bosni i Hercegovini.

Slika 3.2. BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći dobivanja građevinske dozvole

Jedino kvalitetni propisi, jednostavni i dostupni svima zadovoljavaju standarde. Dosljedna i transparentna pravila, efikasne procedure i adekvatna raspodjela resursa su veoma važni u djelatnostima u kojim se zahtijeva sigurnost. Građevinska djelatnost je jedna od njih. U nastojanju da se osigura sigurnost objekta uz razumne troškove,

vlade širom svijeta su radile na poboljšanju regulative dobivanja građevinskih dozvola. Koje je od reformi u segmentu građevinskih dozvola Lakoće poslovanja zabilježila BiH prikazano je u tabeli 3.2.

Posmatrajući period od 2011. godine do danas, napredak u ovoj oblasti zabilježen je samo u 2012. godini.

Tabela 3.2 Da li je dobivanje građevinske dozvole u BiH olakšano ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2012	BiH je olakšala dobivanje građevinskih dozvola potpunom digitalizacijom i rekonstrukcijom zemljišno-knjižnog ureda i katastra.

Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu predstavljaju skup specifičnih procedura i postupaka koji se moraju završiti kako bi se legalno izgradio poslovni objekat. Oni su napravljeni u saradnji sa licenciranim građevinskim stručnjacima, uključujući arhitekte, pravnicima specijaliziranim za građevinsku regulativu, građevinskim firmama, komunalnim preduzećima i drugima stručnjacima koji se bave izgradnjom objekata.

IZGRADNJA OBJEKTA

Grad: Sarajevo

Procjenjena vrijednost izgradnje objekta: 449.906,5 KM

U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

Sažetak procedura za dobivanje građevinske dozvole u BiH, vrijeme i troškovi.

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Pribaviti potvrdu katastarskog plana o statusu zemljišta	1 dan	10 KM
2.	Pribaviti potvrdu iz zemljišne knjige o dokazu vlasništva	1 dan	5 KM
3.	Izvršiti ispitivanje zemljišta i topografski pregled	14 dana	3.600 KM
4.	Dobivanje urbanističke dozvole iz općinskog odjela za urbanizam	30 dana	30 KM
5.	Dobivanje preliminarne potvrde o dijelu projekta vezanom za komunalije iz Vodovoda i Kanalizacije	28 dana	117 KM
6.	Dobivanje preliminarne potvrde elaborata zaštite od požara i eksplozija	4 dana	150 KM
7.	Dobivanje potvrde o tehničkom pregledu i ispravnosti glavnog projekta	5 dana	28.180 KM
8.	Naknada i provizija za izgradnju objekta	1 dan	32.852 KM
9.	Zahtjev za građevinsku dozvolu u općinskom odjelu za urbanizam	30 dana	Nema naknade
10.	Zahtjev za obilježavanje zemljišne parcele	7 dana	15 KM
11.	Obavijest opštini o početku radova	1 dan	Nema naknade
12.	Zahtjev za priključenje komunalija na mrežu	30 dana	500 KM
13.	Primanje tehničke inspekcije iz opštinskog odjela za urbanizam	1 dan	Nema naknade
14.	Zahtjev za izdavanje upotrebne dozvole iz općinskog odijela za urbanizam	30 dana	7.804 KM
15.	Registracija objekta u katastru	15 dana	180 KM
16.	Registracija objekta u zemljišne knjige sa ZK izvatkom	1 dan	30 KM

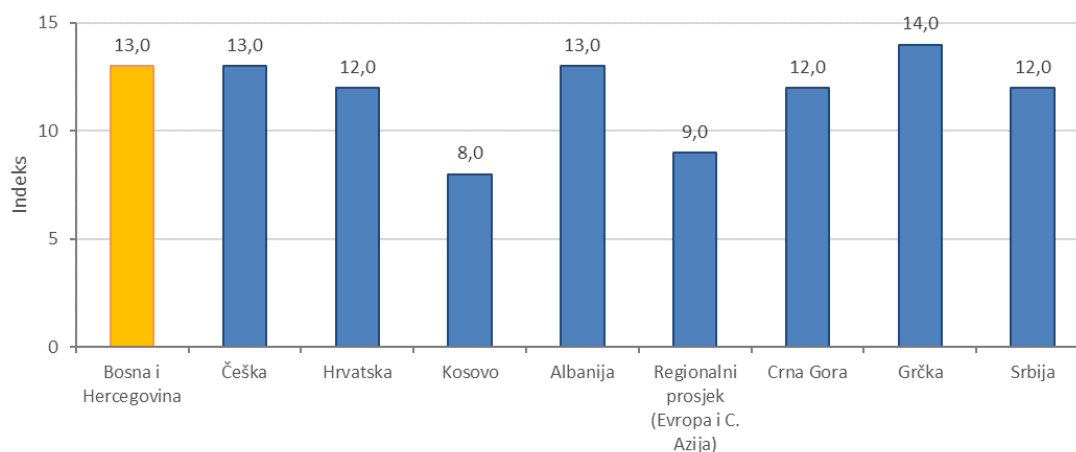
Indikatori kontrole kvaliteta izgradnje

Indikatori kontrole kvaliteta izgradnje je suma rezultata kvaliteta građevinskih propisa, kontrole kvaliteta dokumentacije prije izgradnje, izvođenja radova, odgovornosti i režima osiguranja i profesionalnih certifikata. Indikator ima raspon ocjene od 0 do 15, gdje viša ocjena ukazuje na bolji kvalitet i mehanizme osiguranja u sistemu gradnje.

Sažetak bodovanja kontrole kvalitete i sigurnosnog mehanizma u BiH

Pokrivenost	Rezultat
Kontrola indeksa kvaliteta izgradnje (0-15)	13
Kvalitet građevinskih propisa (0-2)	2
Kontrola kvalitete dokumentacije prije izgradnje (0-1)	1
Kontrola kvalitete u toku izgradnje (0-3)	2
Kontrola kvalitete nakon izgradnje (0-3)	3
Odgovornost i režim osiguranja (0-2)	1
Profesionalni certifikati (0-4)	4

Slika 3.3. BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u kontroli indeksa kvalitete

PRIKLJUČENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE

Pristup pouzdanoj i pristupačnoj električnoj mreži je od vitalne važnosti za poslovanje. Kako bi osigurali sigurne izvore električne energije mnoga preduzeća u zemljama u razvoju imaju potrebu da se oslanjaju na samosnadbijevanje, često sa veoma visokim troškovima. Bez obzira da li je dobivanje električne energije lako ili ne, prvi korak za korisnika je mogućnost pristupa na priključak.

Lakoća poslovanja prati neophodne procedure za dobivanje svih potrebnih električnih priključaka za novoizgrađeni objekat kao i vrijeme i troškove za njihovu realizaciju. Ove procedure podrazumijevaju zahtjeve i ugovore sa snabdjevačima električne energije, odobrenja drugih institucija, procedure koje se odvijaju van objekta i završne procedure. Indikator lakoće priključka električne energije je prosjek svih komponenti ovog pokazatelja: procedura, vremena i troškova. Ukupan indikator i rang lakoće priključenja električne energije, ove godine je obuhvatio i indeks pouzdanosti napajanja električnom energijom i transparentnost tarifa. Da bi se podaci mogli porediti, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki.

Objekat:

- Se nalazi u najvećem ekonomskom poslovnom gradu u zoni drugih poslovnih objekata. Za 11 zemalja koje imaju više od 100 mil.stanovnika dodani su podaci za drugi najveći grad. Investitor objekta je u domaćem vlasništvu,

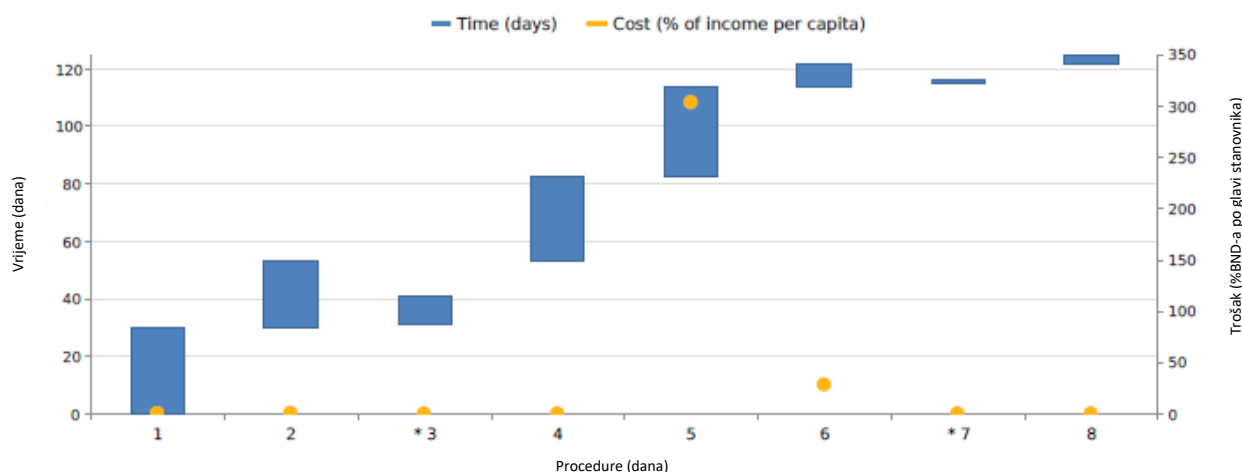
- Nije u specijalnoj ekonomskoj zoni gdje bi priključenje zahtijevalo subvencioniranje ili bržu intervenciju,
- Ima pristup cestovnoj mreži,
- Je nov i prvi put se priključuje na električnu mrežu,
- Ima 2 sprata iznad zemlje, sa ukupnom površinom od 1.300,6 m², a izgrađen je na parceli od 929 m²,

Električna mreža je:

- 3-fazna, 4-žična Y, 140 kolovolt ampera (kVa) (upisani kapacitet),
- 150 metara duga,
- Niskog ili srednjeg napona distributivne mreže u ili iznad zemlje,
- Uključuje instalaciju jednog električnog brojila i pretpostavljena mjesečna potrošnja električne energije iznosi 26880 kilovat sati (kWh).

Prema podacima Lakoće priključenja procedura, 125 dana, sa troškovima od električne energije, u BiH je potrebno 8 332,6 % BND-a po stanovniku (slika 4.1).

Slika 4.1 Šta je potrebno da se objekat proključi na električnu mrežu u BiH

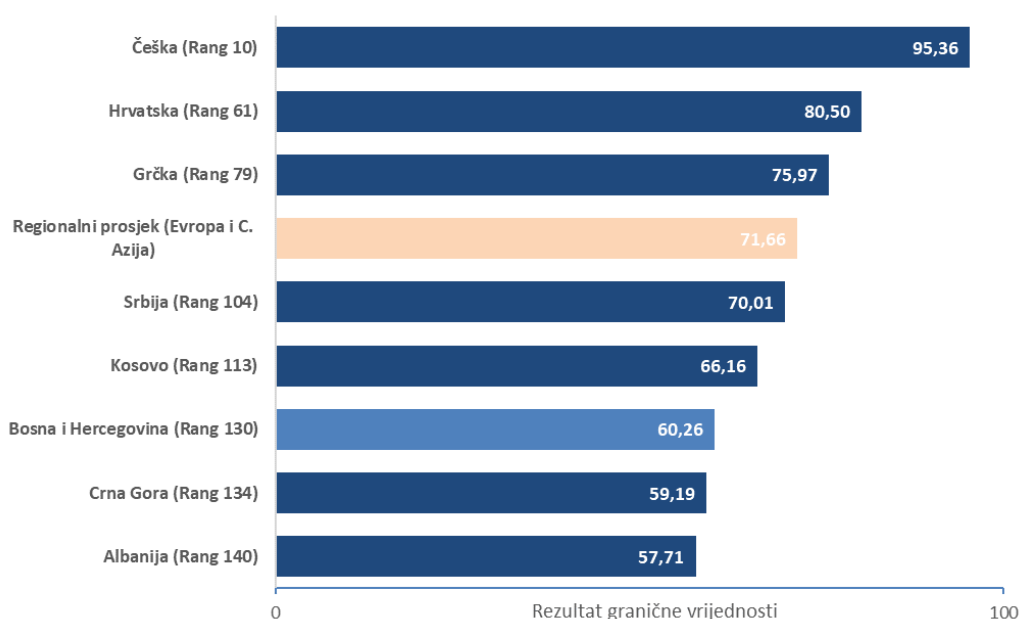

*označava da se procedure odvijaju istovremeno

U globalnom smislu, Bosna i Hercegovina je rangirana na 123 mjestu od 190 ekonomija u oblasti lakoće priključenja električne energije (slika 4.2.).

Poređenje sa ekonomijama u okruženju daje kompletnu sliku o tome koliko je lako poslodavcu u Bosni i Hercegovini da priključi na električnu energiju novoizgrađeni objekat u svom vlasništvu.

Slika 4.2. BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći priključenja električne energije

Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu predstavljaju skup specifičnih procedura, postupaka koje poduzetnik mora završiti kako bi poslovni objekat priključio na električnu mrežu kod lokalnog snabdjevača. Podaci su prikupljeni od strane raznih distributera, provjereni od strane regulatornih agencija i nezavisnih stručnjaka kao što su elektroinženjeri, ugovaračke i izvođačke kompanije. U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

PRIKLJUČENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE

Grad: Sarajevo

Cijena el.energije
(centi US dolara po kWh): 16,2

Snabdjevač: Elektroprivreda BiH

Sažetak procedura za dobivanje priključka električne energije u BiH, vrijeme i troškovi

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Pribavljanje inicijalne elektorenergetske saglasnosti od EPBiH	30 dana	30 KM
2.	Zahtjev za izdavanje elektorenergetske saglasnosti	23 dana	50 KM
3.	Inspekcijski dolazak Elektroprivrede na objekat	10 dana	Nema naknade
4.	Dobivanje elektorenergetske dozvole, predaja prijave za priključenje, plaćanje troškova i potpisivanje ugovora	30 dana	Nema naknade
5.	Čekanje na vanjski priključak Elektroprivrede	31 dan	27.300 KM
6.	Dobivanje saglasnosti od specijaliziranog električara za unutrašnje umreženje električne energije	8 dana	2.550 KM
7.	Nalaz općinske tehničke komisije	1 dan	Nema naknade
8.	Uključenje električne energije	3 dana	Nema naknade

Posljednjih godina, u oblasti lakoće priključenja električne energije, BiH nije napravila potrebne reforme niti je u ovoj oblasti bilo napretka.

Pokazatelj pouzdanosti napajanja i transparentnost tarifa

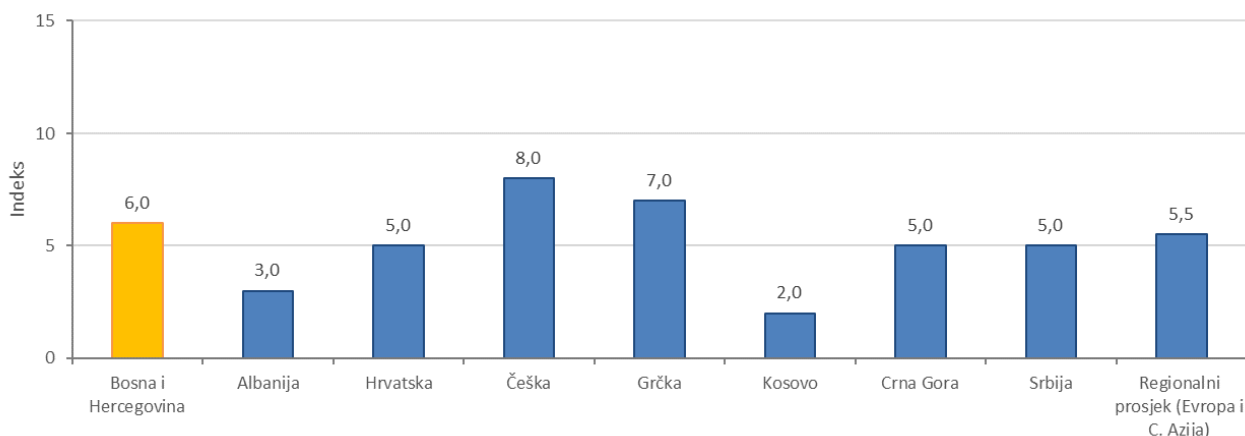
Pouzdanost napajanja električnom energijom i transparentnost tarifa obuhvata kvantitativne podatke o trajanju i učestalosti nestanka struje kao i informacije o mehanizmima koji prate prekide i ponovna uključenja struje. Ovaj pokazatelj prati da li dobavljači imaju obavezu finansijske nadoknade ili

mogućnost kazne (npr. zahtjev kupca da mu se nadoknadi šteta u slučaju da prekidi struje prelaze određenu granicu). Pokazatelj ima raspon ocjene od 0 do 8, pri čemu viša ocjena ukazuje na bolju i stabilniju opskrbu električnom energijom i bolju transparentnost tarifa.

Sažetak bodovanja pouzdanosti napajanja električnom energijom u BiH

Pokrivenost	Rezultat
Pouzdanost opskrbe i transparentnosti tarifa (0-8)	6
Ukupno trajanje i učestalost isključenja po kupcu godišnje (0-3)	2
Mehanizmi za praćenje isključenja (0-1)	1
Mehanizmi za ponovno uspostavljanje usluga (0-1)	1
Propisi praćenja (0-1)	1
Finansijske mjere usmjerene na ograničavanje isključenja (0-1)	0
Objavljivanje tarifa i tarifnih promjena (0-1)	1

Slika 4.3. BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja – mjera kvaliteta

UKNJIŽBA IMOVINE

Osiguravanje formalizacije imovinskog prava je od velike, suštinske važnosti za poslovanje. Ako je proces prenosa imovine previše skup ili komplikovan, vlasnik može izbjeći uknjižbu kao pravni put. Ako imovina nije uknjižena ili se njom teško upravlja, ima male šanse da bude pokriće za kredite (ograničen pristup finansijama).

Lakoća poslovanja prati procedure neophodne za kupovinu imovine i prenos vlasništva nad istom. Prenos imovine se smatra završenim onda kada je dostupna trećim licima i kada je kupac može koristiti kao svoju imovinu, kao pokriće za kredit ili kada je može preprodati. Indikator lakoće uknjižbe imovine je prosjek svih komponenti ovog pokazatelja: procedura, vremena i troškova. Ukupan rezultat i rang lakoće registracije imovine, i ove godine je obuhvatio pokazatelj kvaliteta zemljišne administracije.

Da bi se podaci mogli porediti, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki o ugovornim stranama transakcije, imovini i procedurama.

Strane (kupac i prodavac):

- Su društva sa ograničenom odgovornošću, 100% u domaćem privatnom vlasništvu.
- Nalaze se u najvećem poslovnom gradu zemlje.
- Imaju po 50 uposlenika, od kojih su svi državljani zemlje.
- Obavljaju uobičajene privredno - komercijalne aktivnosti za koje nisu potrebne posebne saglasnosti.

Imovina (u potpunom vlasništvu prodavca):

- Ima vrijednost 50 puta veću od BNP-a po glavi stanovnika. Prodajna cijena jednaka je vrijednosti imovine.
- Je upisana u katastar ili zemljišne knjige, ili oboje, nema sporova oko nje.
- Se nalazi u poslovnoj prigradskoj zoni.
- Nema hipoteku i posljednjih 10 godina se nalazi u istom vlasništvu.
- Sadrži 557,4 kvadratna metra zemljišta i 2 skladišta veličine 929 kvadratnih metara. Skladišta su sa svim sigurnosnim standardima, u skladu sa građevinskim i zakonskim propisima. Ne posjeduju sistem grijanja.
- Se prenosi u cjelosti.

Prema podacima prikupljenim od strane Lakoće poslovanja, uknjižba imovine zahtjeva 7 procedura, traje 24 dana i košta 5,2 % od vrijednosti imovine (slika 5.1).

Ocjena pokazatelja kvaliteta zemljišne administracije je 13,0.

Slika 5.1 Šta je potrebno za registraciju imovine u BiH

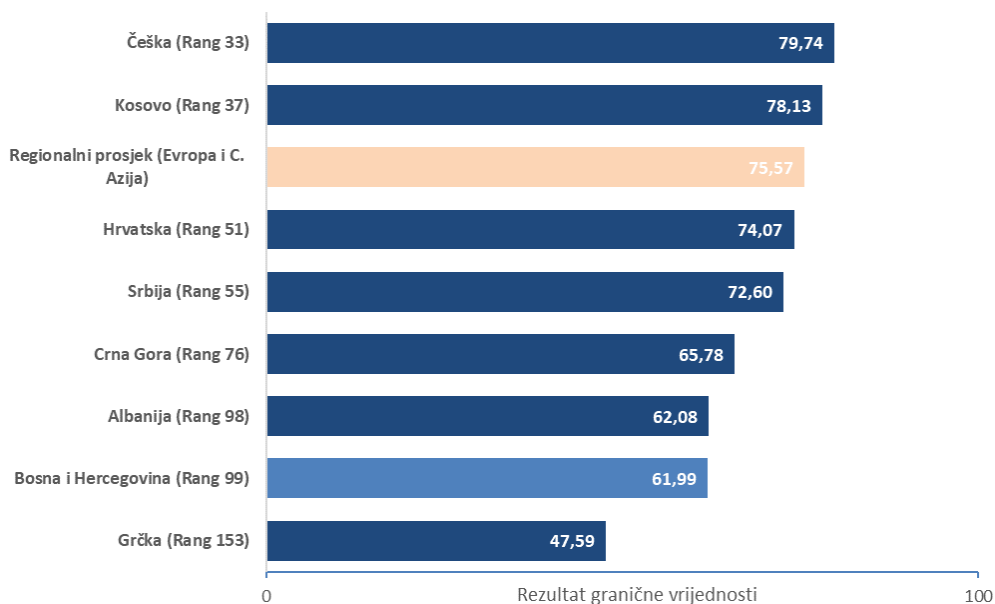

*označava da se procedure odvijaju istovremeno

Gledano globalno, Bosna i Hercegovina se nalazi na 99 mjestu od 190 ekonomija po lakoći uknjižbe imovine (slika 5.2.). Poređenja sa ekonomijama u okruženju ili

sa regionalnim prosjekom pružaju korisne informacije u procjeni koliko je lako poduzetniku u BiH da prenese i uknjiži vlasništvo nad imovinom.

Slika 5.2. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći registracije imovine

Ekonomije širom svijeta olakšavaju poduzetnicima uknjižbu i prenos imovine putem kompjuterizacije zemljišnih knjiga, uvođenjem obaveznih rokova za procedure i određivanjem niskih fiksnih naknada. Mnoge su zemlje značajno smanjile vremenski period uknjižbe, omogućavajući

kupcima da koriste ili da iznajme svoju imovinu što prije. Koje je reforme, u dijelu registracije imovine, Lakoća poslovanja zabilježila u Bosni i Hercegovini od 2011. godine do danas pokazuje tabela 5.2. Napredak je učinjen u 2011. i 2013. godini.

Tabela 5.2 Da li registracija imovine u BiH olakšana ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2011	BiH je smanjila kašnjenja u registraciji imovine u ZK odjeljenju suda
LP2013	BiH je olakšala prenos imovine između preduzeća kompjuterizacijom poslovnog registra

Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu predstavljaju skup specifičnih procedura, postupaka koje kupac i prodavac moraju završiti kako bi imovinu prenijeli na kupčevo ime. Podaci su prikupljeni od strane advokata koji se bave prometom nekretnina, notara i iz imovinskih registara. U nastavku su detaljno predstavljene sve procedure sa potrebnim vremenom i troškovima.

Sažetak procedura za registraciju imovine u BiH, vrijeme i troškovi.

Br.	Procedura	Rok završenja	Troškovi
1.	Dobiti zemljišnoknjižni izvadak kao dokaz o vlasništvu	1 dan (simultano sa procedurom br.2)	5 KM
2.	Sudska potvrda za obje strane o zastupanju	5 dana (simultano sa procedurom br.1)	5 KM (svaki zahtjev) + 10 KM po stranici (sudski izvadak 4-5 strana svaki)=110 KM
3.	Ovjera kupoprodajnog ugovora	1 dan	550 KM
4.	Podnijeti zahtjev za procjenu imovine zbog plaćanja poreza	1 dan	Nema troškova
5.	Izlazak komisije i procjena imovine	10 dana	Nema troškova
6.	Plaćanje poreza na promet nepokretnosti	1 dan	5% vrijednosti imovine= 22.495,33
7.	Prijava za registraciju u zemljišnim knjigama	6 dana	30 KM

Pokazatelj kvaliteta zemljišne administracije

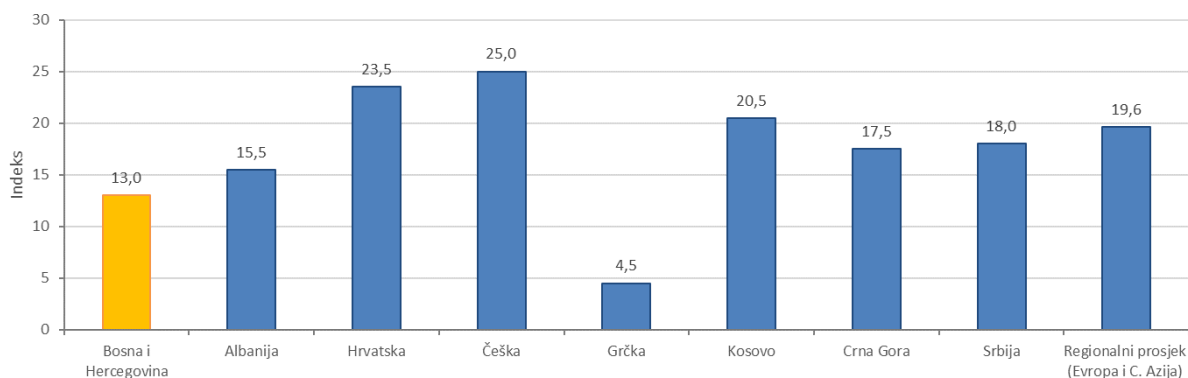
Kvalitet zemljišne administracije je zbir ocjena pouzdanosti infrastrukture, transparentnosti informacija, geografske pokrivenosti sistema zemljišne administracije i sporova oko rješavanja zemljišnih pitanja.

Indeks ima raspon ocjene od 0 do 30, pri čemu viša ocjena ukazuje na kvalitetniji sistem zemljišne administracije.

Sažetak bodovanja kvalitete zemljišne administracije u BiH

Pokrivenost	Rezultat
Kvalitet zemljišne administracije (0-30)	13
Pouzdanost infrastrukture (0-8)	4
Transparentnost informacija (0-6)	3,5
Geografska pokrivenost (0-8)	0
Rješavanje zemljišnih sporova (0-8)	5,5
Jednak pristup indeksu vlasničkih prava (0-2)	0

Slika 5.3. BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja – mjera kvaliteta

MOGUĆNOST KREDITIRANJA

Pristup lakšem kreditiranju zavisi od sistema kreditnih informacija i zakonskih prava zajmoprimaca i kreditora u smislu zaštite prava. Kreditni informacioni sistem omogućava kreditoru uvid u historiju finansijskog dugovanja zajmoprimaca što je vrijedna informacija za procjenu rizika. Također, dužnici su stimulisani da imaju pozitivnu kreditnu historiju kako bi im se omogućio lakši pristup kreditiranju. Zakon o kolateralu omogućava preduzećima da koriste svoju imovinu, posebno pokretnu kao osiguranje za pribavljanje finansijskih sredstava, dok je jačanje prava kreditora povezano sa višim udjelom kredita privatnog sektora u BDP-u.

Lakoća poslovanja, u dijelu lakše mogućnosti kreditiranja procjenjuje kvalitet razmjene informacija o kreditima i zakonskim pravima dužnika i kreditora kroz 2 seta indikatora. Kvalitet kreditnih informacija mjeri pravila i prakse koje utiču na pokrivenost, opseg i dostupnost kreditnih informacija dostupnih putem javnih kreditnih registara ili privatnih

kreditnih biroa. Kvalitet zakonske regulative kreditiranja mjeri da li postoje norme koje olakšavaju kreditiranje u važećem zakonu o kolateralu i zakonu o stečaju. Prilikom analize ovog ranga korištene su sljedeće pretpostavke.

Zajmoprimac:

- Je društvo sa ograničenom odgovornošću.
- Ima sjedište sa svim poslovnim aktivnostima u najvećem poslovnom gradu zemlje.
- Ima do 50 zaposlenih.
- Ima 100 % privatno vlasništvo, kao i kreditor

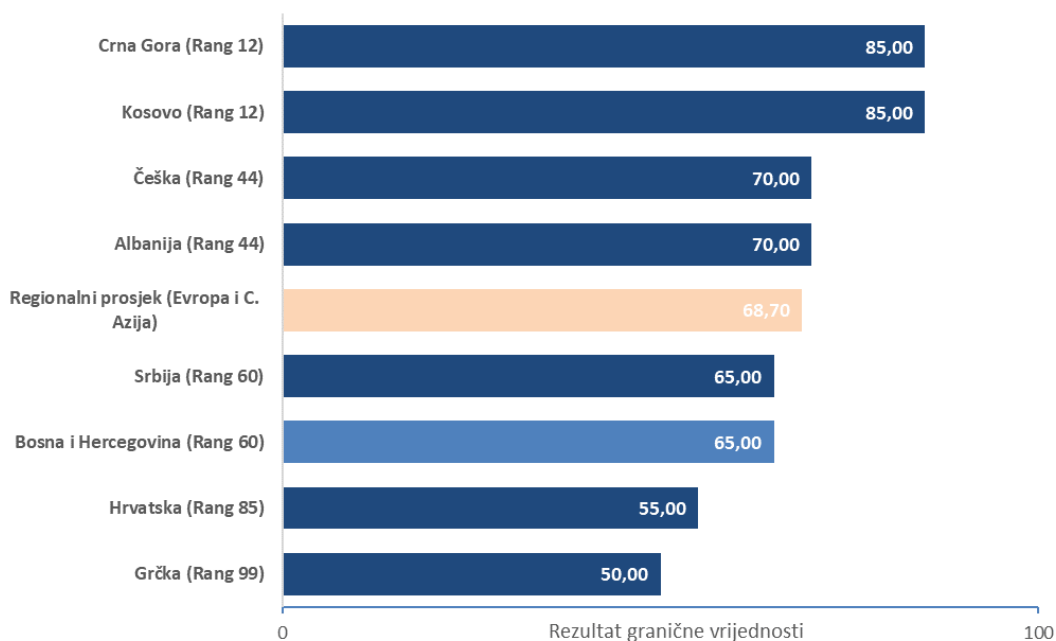
Rang lakoće dobivanja kredita temelji se na prosjeku svih komponenti ovog pokazatelja: kvaliteta kreditnih informacija, kvaliteta zakonske regulative, te zaštite kreditora i zajmoprimaca.

Koliko kreditni informacioni sistem, kolateral i zakon o stečaju u Bosni i Hercegovini olakšavaju pristup kreditima?

BiH ima ocjenu 6,0 u kvaliteti kreditnih informacija i 7,0 u jačini zakonskih prava dužnika i kreditora. Bolji rang i ocjena lakoće kreditiranja pokazuju više kreditnih informacija i jača zakonska prava za dužnike i kreditore.

U globalnom smislu Bosna i Hercegovina se nalazi na 60 mjestu od 190 ekonomija po lakoći i mogućnosti kreditiranja (Slika 6.1). Upoređivanje sa ekonomijama u okruženju i regionalnim prosjekom pruža korisne informacije u procjeni mogućnosti lakoće kreditiranja u BiH i daje smjernice za napredak.

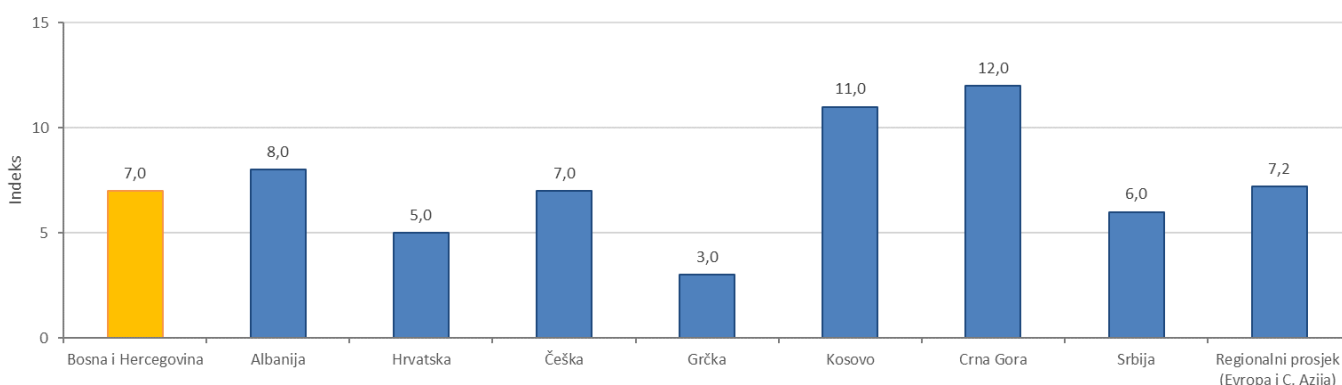
Slika 6.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći kreditiranja

Jedan od načina kako bi se predstavili rezultati zemlje u smislu indikatora mogućnosti kreditiranja je da se sagleda kako zemlja stoji u poređenju sa drugim

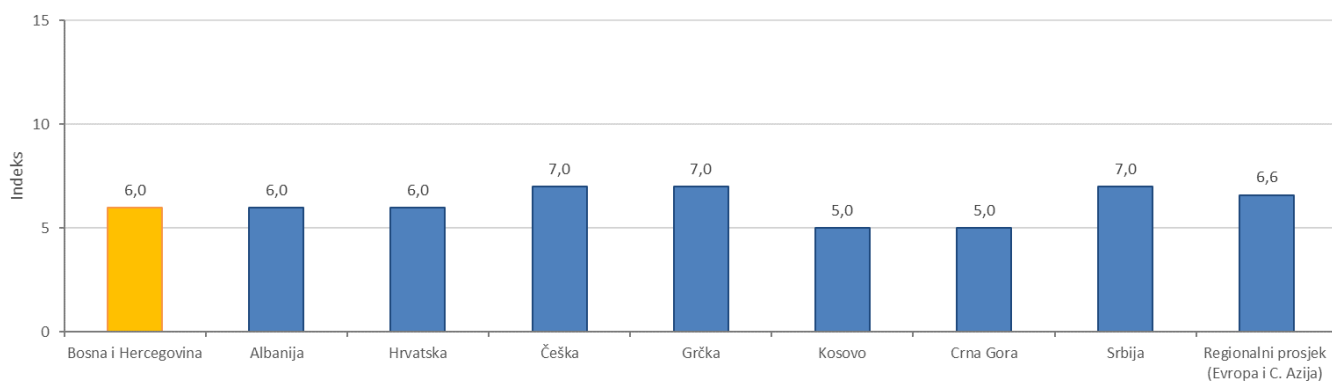
zemljama. Slika 6.2 prikazuje snagu zakonske regulative u BiH upoređujući je sa nekim ekonomijama regije kao i sa regionalnim prosjekom. Slika 6.3 prikazuje isti scenarij za kvalitet kreditnih informacija.

Slika 6.2. Jačina zakonskih prava dužnika i kreditora

Napomena: Viši rezultati ukazuju da su stečajni zakoni bolje dizajnirani kako bi se olakšao pristup kreditima, i da su u postupku kreditiranja bolje zaštićena prava dužnika i povjerilaca.

Slika 6.3. Kvalitet kreditnih informacija

Napomena: Viši rezultati ukazuju na veću dostupnost informacija o kreditima iz bilo kojeg registra ili biroa.

Kada ekonomija ojača zakonska prava dužnika i kreditora, te poveća obim, pokrivenost i dostupnost informacija o kreditima, može uticati na bolji pristup poduzetnika kreditima i lakše kreditiranje. Koje kreditne reforme je Lakoća poslovanja zabilježila u BiH posljednjih godina pokazuje tabela 6.4

Tabela 6.4 Da li registracija imovine u BiH olakšana ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2013	BiH je otežala pristup kreditnim informacijama sprečavanjem privatnih kreditnih institucija da prikupljaju kreditne informacije o pojedincima

Dobiveni pokazatelji o mogućnosti kreditiranja u Bosni i Hercegovini se temelje na detaljno prikupljenim podacima. Podaci o razmjeni kreditnih informacija su prikupljeni iz javno dostupnog kreditnog registra i privatnih izvora. Podaci o zakonskim pravima zajmoprimaca i kreditora su prikupljeni putem anketa advokata specijaliziranih za kreditne poslove i provjereni su kroz analizu zakona

i regulative ali i putem javnih izvora informiranja o kolateralu i stečaju. Kako bi se izračunao indikator kvalitete kreditnih informacija jedan bod se dodjeljuje za svaki od 8 obilježja koje dostavlja kreditni biro ili javni registar. Za kvalitet zakonske regulative po jedan bod se dodjeljuje za svaki od 10 aspekata zakonske hipotekarne regulative i 2 za zakon o stečaju.

Sažetak indikatora lakoće kreditiranja u Bosni i Hercegovini

Kvalitet zakonske regulative (0-12)			Ocjena indeksa: 7
Može li preduzeće koristiti pokretnu imovinu kao zalog uz zadržavanje vlasništva i da li će finansijske institucije prihvatiti takva sredstva kao zalog?			Da
Može li se sigurnosno pravo produžiti i na buduću ili naknadno stečenu imovinu, može li se automatski prenijeti bez posebne specifikacije.			Ne
Da li je opšti opis dugovanja i obaveza dozvoljen u sporazumima o zalogu, da li sve vrste dugova i obaveza mogu biti osigurane između stranaka i može li sporazum o zalogu uključivati opterećenje maksimalanog iznosa imovine.			Da
Da li se prvo isplaćuju kreditori (prije poreskih obaveza i obaveza prema radnicima) kada dužnik nije u stanju da izvrši izmirenje novčanih obaveza a nije u stanju stečajnog postupka			Ne
Da li se prvo isplaćuju kreditori (prije poreskih obaveza i obaveza prema radnicima) kada je preduzeće likvidirano?			Ne
Kvalitet informacija o kreditima (0-8)	Privatni izvori	Javni kreditni registar	Ocjena indeksa: 6
Da li su podaci o svim firmama i pojedincima dostupni?	Ne	Da	1
Da li su i pozitivni i negativni podaci dostupni?	Da	Da	1
Da li su podaci iz maloprodaje i komunalnih preduzeća – pored podataka iz banaka i finansijskih institucija - dostupni?	Da	Ne	1
Da li se distribuiraju informacije o dvogodišnjoj kreditnoj historiji?	Da	Da	1
Da li su distribuirani podaci o kreditima ispod 1% BND-a po glavi stanovnika?	Da	Da	1
Da li je zakonom dopušteno da dužnici mogu provjeriti svoje podatke u najvećim kreditnim registrima?	Ne	Ne	0
Da li banke ili finansijske institucije mogu pristupiti kreditnim informacijama online (preko online platforme) ?	Da	Da	1
Da li je biro ili javni registar ponudio pomoć bankama i finansijskim institucijama u procjeni kreditne sposobnosti dužnika?	Ne	Ne	0
Pokrivenost kreditnim informacijama	Privatni izvori	Javni kreditni registra	
Broj preduzeća koja su dostavila informacije	313.311	26.112	
Broj osoba	0	1.036.019	
Ukupno	313.311	1.062.131	
% pokrivenosti odraslih osoba	12,9	43,7	

ZAŠTITA INVESTITORA

Zaštita, prvenstveno manjinskih investitora je usko povezana sa mogućnošću preduzeća da poveća kapital koji im je potreban za rast, inovacije i konkurentnost. Ukoliko zakonska regulativa zemlje ne obezbjeđuje kvalitetnu zaštitu, investitori nemaju stimulans investirati, osim u slučaju kada oni sami kontrolišu privredne subjekte. Precizni propisi jasno reguliraju odnose strana u poslu, promoviraju jasne i učinkovite poslovne odluke i zahtijevaju sudjelovanje vlasnika u donošenju velikih odluka preduzeća i postavljaju jasne standarde odgovornosti u preduzećima.

Lakoća poslovanja, u dijelu zaštite investitora mjeri jačinu zaštite manjinskih vlasnika od mogućnosti korištenja sredstava preduzeća u osobne svrhe od strane većinskog vlasnika i menadžmenta preduzeća. Pokazatelj razlikuje 3 dimenzije zaštite investitora: transparentnost transakcija povezanih subjekata (objavljivanje informacija), odgovornost u upravljanju (upravljačka odgovornost) i mogućnost suvlasnika da tuže zaposlenike i direktora zbog zlouporaba (lakoća rješavanja tužbi). Indikator jačine zaštite investitora je prosjek rangiranja 3 pomenute odrednice. Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama, korištene su slijedeće pretpostavke o preduzeću i transakcijama:

Preduzeće (kupac):

- Javno trgovinsko preduzeće koje kotira na najvažnijim burzama (ili je velika privatna firma sa nekoliko vlasnika).
- Ima upravni odbor i glavnog izvršnog direktora koji legalno može djelovati u i za ime kupca, pa čak i ako ovo nije izričito propisano zakonom.

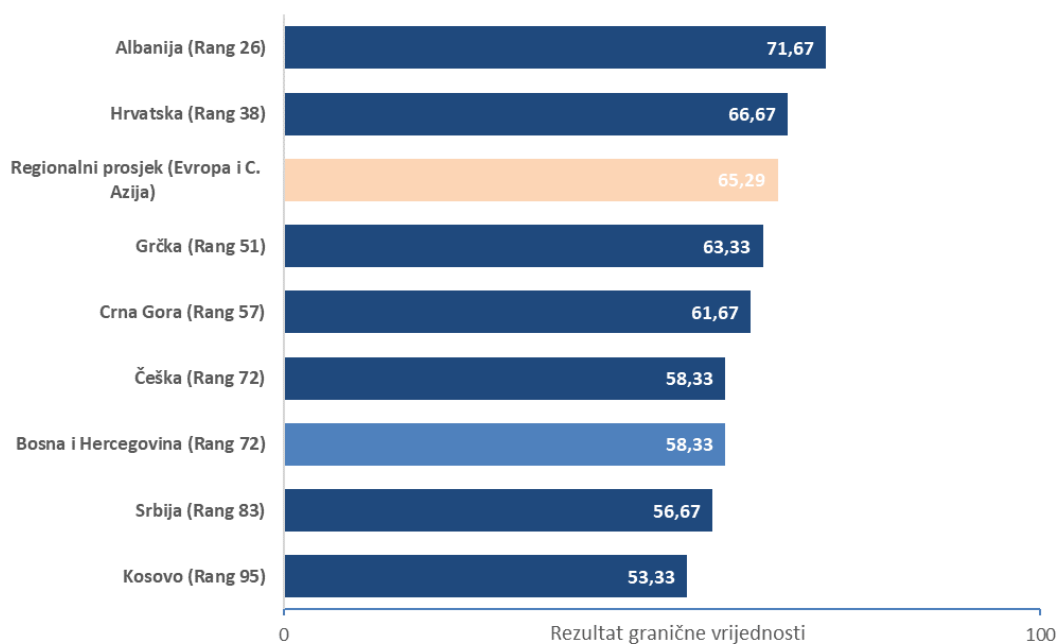
Transakcija uključuje:

- Direktor i većinski vlasnik preduzeća donose odluku da kompanija kupi korištena vozila od drugog preduzeća koje je u njegovom vlasništvu.
- Cijena je viša nego uobičajena za korištena vozila, ali transakcija se obavlja.
- Sve potrebne saglasnosti su dobivene, iako transakcija ide na štetu kupca.
- Suvlasnici tuže interesne strane i članove upravnog odbora.

Bosna i Hercegovina je ocjenjena sa rezultatom 58,33 u jačini zaštite manjinskih investitora pri čemu viši rezultati pokazuju jaču i bolju zaštitu. U globalnom smislu Bosna i Hercegovina je na 72. mjestu od 190 ekonomija kada je u pitanju jačina

zaštite manjinskih investitora (slika 7.1). Iako ovaj pokazatelj ne bilježi sve aspekte koji su vezani za zaštitu manjinskih investitora, viši rang govori da regulativa i propisi nude jaču zaštitu investitora od zlouporaba.

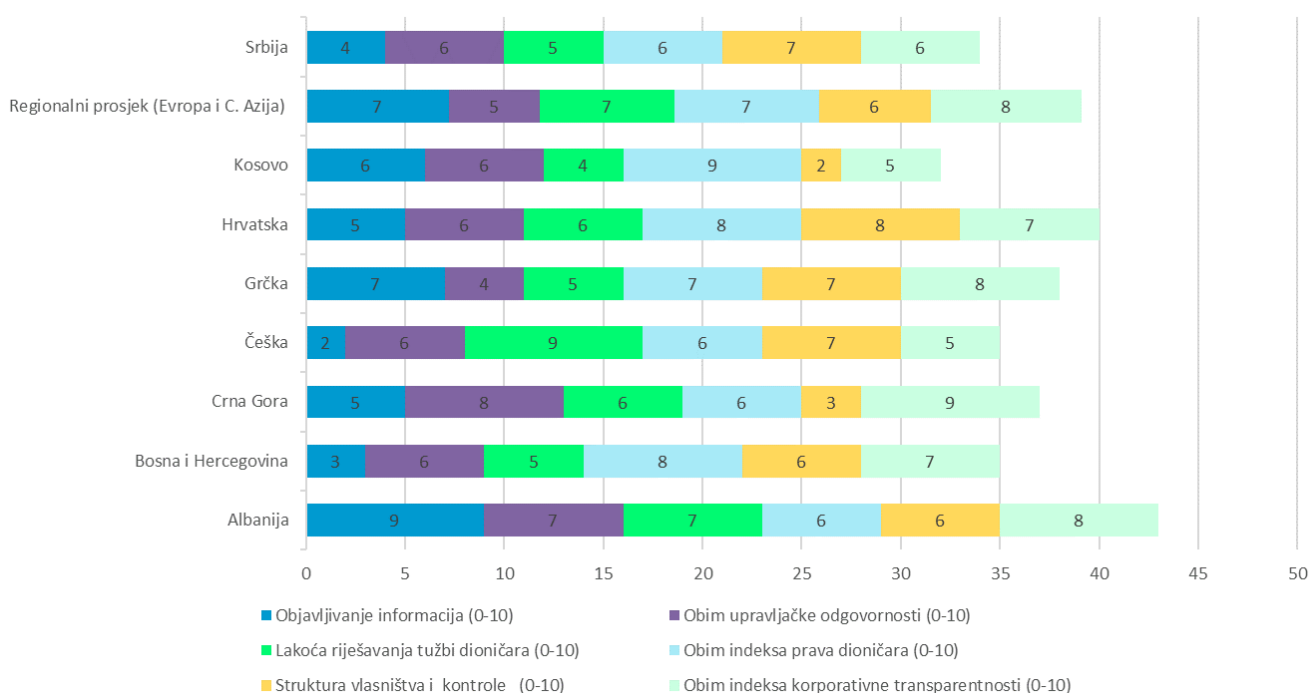
Slika 7.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u zaštiti manjinskih investitora

Jedan od efikasnih načina kako bi se predstavili rezultati zemlje u smislu indikatora zaštite manjinskih investitora je da se sagleda kako zemlja stoji u

poređenju sa drugim zemljama. Slika 7.2 pokazuje rezultate raznih podindikatora zaštite manjinskih prava investitora BiH u poređenju sa drugim zemljama.

Slika 7.2. Sažetak raznih pokazatelja zaštite manjinskih investitora u Bosni i Hercegovini i uporedba sa nekim zemljama EU i okruženja.

Indikator zaštite manjinskih investitora koji se procjenjuje u ovom dokumentu, temelji se na detaljno prikupljenim podacima kroz ankete pravnika iz oblasti poslovanja, propisima koji regulišu poslovanje i sudskoj praksi.

Pregled koji slijedi detaljno pokazuje osnovne rezultate za Bosnu i Hercegovinu kad je u pitanju kvalitet zaštite manjinskih investitora.

Sažetak bodovanja indikatora zaštite investitora u Bosni i Hercegovini

Pokrivenost	Rezultat	Opis rezultata
Obim indeksa regulacije sukoba interesa (0-10)	4.7	
Objavljivanje informacija (0-10)	3.0	
Koja tijela u preduzeću daju saglasnost za obavljanje transakcija	2.0	Upravni odbor, a direktor nema pravo glasati
Da li je potrebno objavljivati sukob interesa između direktora i upravnog odbora?	1.0	Postojanje sukoba interesa bez obaveze objavljivanja
Da li je potrebno objavljivanje transakcija u javnosti bez odgode?	0.0	Ne postoji obaveza objavljivanja
Da li je potrebno objavljivanje transakcija u periodičnim intervalima (godišnji izvještaj)?	0.0	Ne postoji obaveza objavljivanja
Da li spoljni organ treba pregledati uslove transakcija prije njihovog izvršenja?	0.0	Ne
Upravljačka odgovornost (0-10)	6.0	
Mogu li suvlasnici direktno tužiti za štetu koju transakcija kupac-prodavač može nanijeti preduzeću?	0.0	Ne
Mogu li suvlasnici smatrati da je direktor odgovoran za štetu koju transakcija kupac-prodavač može nanijeti preduzeću?	1.0	Direktori imaju odgovornost za sumnjive transakcije koje idu na štetu manjinskih vlasnika
Mogu li suvlasnici smatrati članove upravljačkog tijela odgovornim za štetu koju transakcija kupac-prodavač može nanijeti preduzeću?	2.0	Upravljački odbori imaju odgovornost za sumnjive transakcije koje idu na štetu manjinskih vlasnika
Da li sud može poništiti transakciju nakon uspješnog zahtjeva od strane tužitelja vlasnika?	0.0	Nije moguće, osim u slučaju prevare
Da li će direktor platiti odštetu za štetu koju je nanio preduzeću usljed uspješnog zahtjeva od strane tužitelja vlasnika?	1.0	Da
Da li će direktor vratiti ostvarenu dobit od transakcije usljed uspješnog zahtjeva od strane tužitelja vlasnika?	1.0	Da
Da li se novčane i zatvorske kazne mogu primijeniti protiv direktora?	1.0	Da
Lakoća rješavanja tužbi dioničara (0-10)	5.0	
Da li vlasnici koji posjeduju 10% ili manje od kupčevog udjela mogu pregledati transakcijske dokumente prije podnošenja tužbe?	1.0	Da
Da li tužitelj može dobiti bilo koji dokument od optuženog i svjedoka tokom suđenja?	1.0	Može dobiti sve informacije koje su relevantne za predmet tužbe
Da li tužitelj može zatražiti niz dokumenata od optuženog bez identificiranja posebnih razloga?	0.0	Ne
Da li tužitelj može direktno postavljati pitanja optuženom i svjedocima?	2.0	Da
Da li je razina dokazivanja u građanskim parnicama niža nego u krivičnim?	0.0	Ne
Da li vlasnici mogu povratiti pravne troškove iz kompanije?	1.0	Da, ukoliko je uspješan rezultat
Snaga dioničarske strukture upravljanja (0-10)	7.0	
Obim indeksa prava dioničara (0-10)	8.0	
Struktura vlasništva i kontrole (0-10)	6.0	
Obim indeksa korporativne transparentnosti (0-10)	7.0	

PORESKA POLITIKA

Poreska politika zemlje i javni prihodi od poreza su od suštinskog značaja jer se na taj način finansiraju javne usluge, infrastruktura i usluge koje su od velike važnosti za normalno funkcionisanje privrede. Ali, visina poreskih stopa treba da bude pažljivo odabrana kako bi se izbjegle zloupotrebe poreskih zakona. Prema analizama Lakoće poslovanja, u zemljama u kojim je jako komplikovan poreski sistem sa visokim poreskim obavezama, veliki dio ekonomskih aktivnosti se obavlja u neformalnom sektoru, i preduzeća na taj način izbjegavaju plaćati porez.

Lakoća poslovanja mjeri visinu obaveza pri osnovu poreza i doprinosa koje preduzeće srednje veličine mora platiti na godišnjem nivou, kao i administrativne poteškoće prilikom plaćanja poreza i doprinosa.

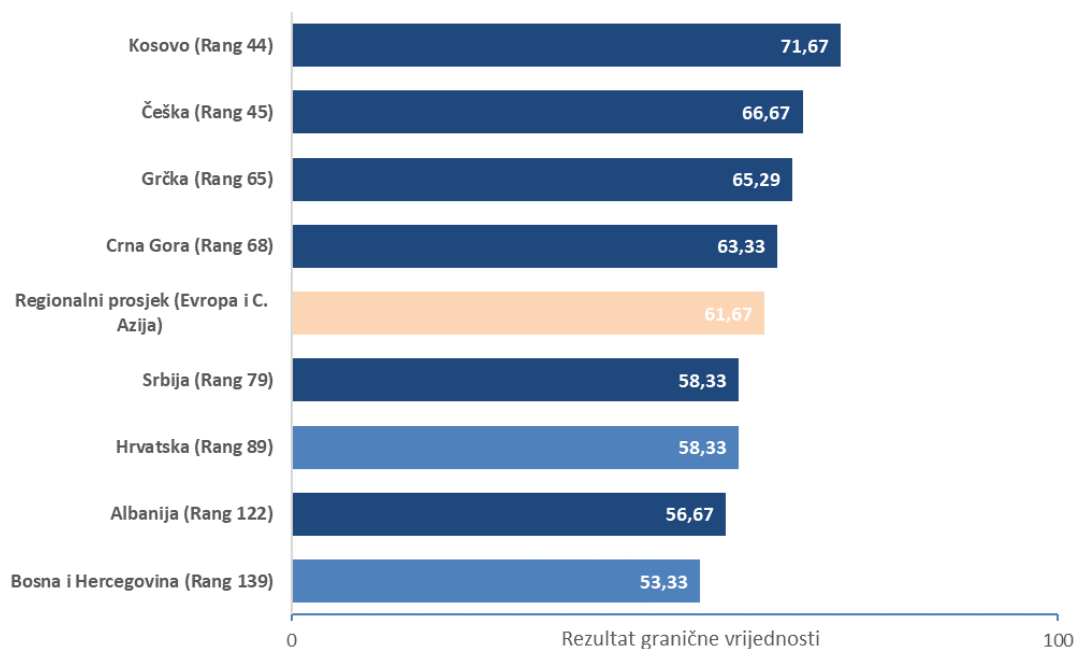
Ovaj indikator se mjeri na osnovu niza finansijskih izvještaja i pretpostavki o transakcijama u toku jedne godine. Podaci su dobiveni na osnovu učestalosti podnošenja naloga i plaćanja ali i vremena potrebnog za plaćanje koje je u skladu sa poreskim zakonima. Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama, postoji nekoliko pretpostavki o poslovanju, porezima i doprinosima:

- Preduzeće koje plaća porez je srednje veličine čije poslovanje je započelo 01. januara 2016. godine.
- Evidentiraju se svi porezi i doprinosi koji su uplaćeni na godišnjem nivou u toku 2017 godine.
- Porezi i doprinosi se mjere na svim nivoima vlasti.
- Porezi i doprinosi podrazumijevaju porez na dobit, PDV i sve obaveze na plate koje preduzeća plaćaju.
- Standardni odbici i izuzeća uzeti su u obzir.

Koliko je administrativno komplikovan sistem plaćanja i povrata poreza u Bosni i Hercegovini i koliko poreza preduzeća plaćaju? U prosjeku, preduzeća izvrše 33 plaćanja poreza tokom godine, potroše 411 sati na podnošenje naloga za plaćanje, pripremu i plaćanje poreza, a plate porez na teret poslodavca u iznosu od 23,7% od

ostvarene dobiti. Globalno gledajući Bosna i Hercegovina je na 139. mjestu od 190 ekonomija (slika 8.1). Rang u odnosu na ekonomije okruženja i regionalni prosjek pruža korisne informacije u procjeni poreskog opterećenja u Bosni i Hercegovini.

Slika 8.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći plaćanja poreza

Ekonomije širom svijeta su ubrzale plaćanje poreza i olakšale poslovanje putem objedinjavanja naloga za plaćanje, smanjenjem učestalosti plaćanja i uvođenjem elektronskog plaćanja. Mnogi su smanjili i poreske stope, a promjene su donijele konkretne rezultate. Neke

ekonomije su pojednostavljivanjem plaćanja poreza i smanjenjem poreskih stopa dobile veće poreske prihode. Koje od poreskih reformi je Lakoća poslovanja zabilježila u Bosni i Hercegovini od 2011. godine do danas pokazuje tabela 8.1.

Tabela 8.1 Da li je plaćanje poreza u BiH olakšano ili ne?

Godina LP	Reforma
LP2011	Bosna i Hercegovina je pojednostavila proces oporezivanja rada, smanjile su se obaveze poslodavca za socijalno osiguranje
LP2013	Bosna i Hercegovina je olakšala plaćanje doprinosa za socijalno osiguranje uvođenjem elektronskog popunjavanja naloga i plaćanja.
LP2014	Bosna i Hercegovina je uvela kaznu u slučaju nezapošljavanja minimalnog broja osoba sa invaliditetom u pojedinim djelatnostima iako je privremeno ukinula doprinos na šume.
LP2017	Bosna i Hercegovina je olakšala plaćanje poreza ukidanjem naknade za turističke zajednice

Pokazatelji prikazani za Bosnu i Hercegovinu se temelje na standardnom nizu poreza i obaveza koje uplaćuju preduzeća. Porezni obveznici su anketirani o standardnim finansijskim izvještajima kao i broju transakcija koje preduzeće ima u toku godine. Ispitanici su odgovarali na pitanja koliko preduzeće mora platiti poreza i doprinosa i koliko vremena i troškova je potrebno da bi se plaćanje izvršilo, koliko vremena i troškova je potrebno za pripremu, popunjavanje i plaćanje glavna 3 poreza i koliko je vremena i procedura potrebno u procesu nakon izmirivanja obaveza.

LOKACIJA PREDUZEĆA

Grad: Sarajevo

U nastavku su detaljno predstavljeni svi porezi i doprinosi u BiH sa brojem uplata, potrebnim vremenom za plaćanje i poreskim stopama.

Pregled poreskih opterećenja u Bosni i Hercegovini

Porez ili obavezni doprinosi	Plaćanja (broj)	Napomene o uplatama	Vrijeme (sati)	Zakonska poreska stopa	Poreska osnovica	Ukupna poreska stopa (%dobiti)
Doprinosi za socijalno osiguranje zaposlenih na teret poslodavca	1	online uplata	81	10,5%	Bruto plaća	11,84
Porez na dobit	12		68	10%	Oporeziva dobit	8,40
Naknade za šume	5			0,07%	Ukupan prihod	1,24
Doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom	0	Plaćeno zajednički		25% za svaku osobu sa invaliditetom koja mora biti zaposlena	Prosječna neto plata u FBiH	0,95
Lokalni porez na imovinu	1			4 KM	Po metru kvadratnom	0,46
Doprinos za zaštitu od prirodnih nepogoda	0	Plaćeno zajednički		0,5%	Neto plaća	0,39
Doprinos za zaštitu voda	0	Plaćeno zajednički		0,5%	Neto plaća	0,39
Takse na istaknutu firmu	1			200 KM	Po istaknutoj firmi	0,2
Porez na gorivo	1				Uključeno u cijenu goriva	0
PDV	12		262	17%	Dodana vrijednost	0
Doprinosi za socijalno osiguranje na teret zaposlenih	0	Plaćeno zajednički		31%	Bruto plaća	0
Ukupno	33		411			23,7

MEĐUNARODNA TRGOVINA

U današnjem svijetu globalizacije, omogućavanje lakše razmjene roba i usluga među ekonomijama je sve više važno. Previše dokumentacije opterećuje carinske procedure, neučinkovite operacije u lukama i neadekvatna infrastruktura proizvode dodatne troškove i kašnjenja uvoza i izvoza što guši potencijal razmjene.

Lakoća poslovanja mjeri vrijeme i troškove (osim tarifa i troškova za pomorski transport) vezane za izvoz i uvoz standardne robe, kao i broj dokumenata potrebnih kako bi se spoljnotrgovinski posao izvršio. Indikatori obuhvataju proceduralne zahtjeve, neophodnu dokumentaciju i postupak na carini i drugim regulatornim tijelima, kao i u lukama. Također, indikatori obuhvataju i logistiku, uključujući vrijeme i troškove unutrašnjeg transporta do najvećeg poslovnog centra. Rang lakoće međunarodne trgovine je jednostavan prosjek komponenti ovog pokazatelja: broja dokumenata, vremena i troškova izvoza i uvoza. Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama, Lakoća poslovanja koristi nekoliko pretpostavki o analiziranom preduzeću i robi kojom se trguje.

Preduzeće je:

- Srednje veličine sa 60 uposlenih.
- Smješteno u prigradskoj zoni najvećeg poslovnog grada.
- Privatno društvo sa ograničenom odgovornošću, u domaćem vlasništvu, zvanično registrovano i posluje u skladu sa regulativom i važećim zakonima o trgovini.

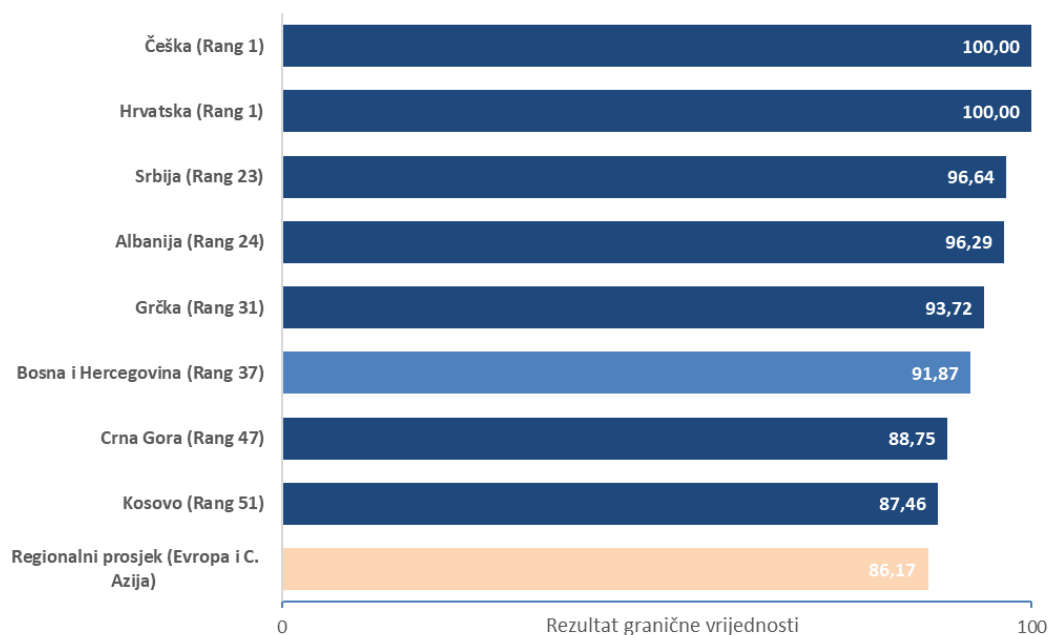
Roba kojom se trguje:

- Nije štetna i ne uključuje vojnu opremu.
- Ne zahtjeva hlađenje niti bilo kakav poseban tretman.
- Ne zahtjeva nikakve posebne fitosanitarne ili okolišne uslove sigurnosti, osim onih iz međunarodnih standarda.
- Je jedna od vodećih izvoznih ili uvoznih roba.
- Prevozi se u suhom kargu u 20 metara dugom kontejneru.

U globalnom smislu, Bosna i Hercegovina zauzima 37 mjesto od 190 zemalja u dijelu lakoće međunarodne trgovine (slika 9.1). Upoređivanje sa ekonomijama u okruženju

i regionalnim prosjekom pruža korisne informacije u procjeni lakoće uvoza ili izvoza roba u Bosni i Hercegovini kako bi se napravio napredak u međunarodnoj trgovini.

Slika 9.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći međunarodne trgovine

IZVRŠENJE UGOVORA

Brzo i efikasno rješavanje privrednih sporova ima veliku važnost za privredu. Sudovi su jako bitni za poduzetnike jer oni doprinose poštovanju pravila tržišta i štite ekonomska prava. Efikasni i transparentni sudovi stimuliraju nove poslovne aktivnosti jer se preduzetnici mogu osloniti na sudove u slučaju da kupac ne izmiri svoja dugovanja. Brza suđenja su naročito neophodna za mala preduzeća koja imaju problem sa nelikvidnošću i ostankom u poslu dok čekaju ishod dugog sudskog spora.

Lakoća poslovanja mjeri efikasnost pravosudnog sistema u rješavanju privrednih sporova pred domaćim sudovima. Ovaj dokument analizira podatke koji se odnose na vrijeme i troškove u rješavanju komercijalnih tužbi. Pored postojećih, prošle godine je uveden novi indikator kvalitete sudskog postupka, koji ocjenjuje da li je zemlja usvojila seriju dobrih praksi koje promovišu kvalitet i efikasnost sudskog sistema. Ovaj pokazatelj je zamijenio indikator procedura. Indikator lakoće izvršenja ugovora

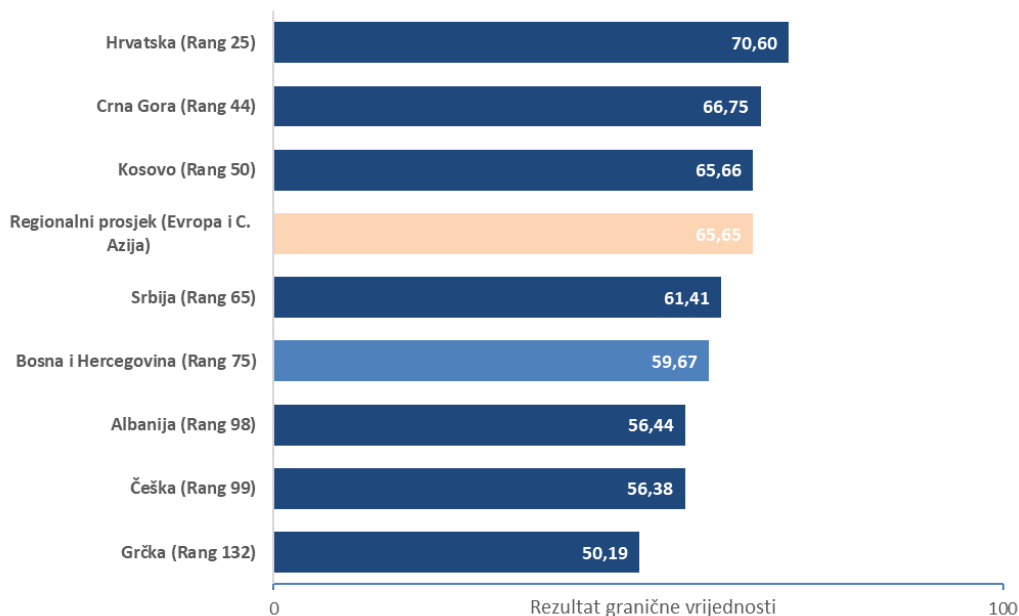
predstavljen je kao prosjek rezultata svih pomenutih podindikatora. Kako bi podaci bili uporedivi sa drugim ekonomijama, Lakoća poslovanja se koristi nekim pretpostavkama:

- Prodavac i kupac se nalaze u najvećem poslovnom gradu,
- Kupac naručuje robu po narudžbi i odbija da plati,
- Prodavac tuži kupca pred nadležnim sudom,
- Vrijednost potraživanja je 200% BND-a po glavi stanovnika ili po lokalnom kursu 5.000 \$, ovisno šta je više,
- Spor o kvalitetu robe zahtjeva stručno mišljenje,
- Sudija odlučuje u korist prodavca, nema mogućnosti žalbe,
- Sud provodi presudu putem javne prodaje pokretne imovine kupca.

Koliko je učinkovit proces rješavanja privrednih sporova putem sudova u Bosni i Hercegovini? Prema podacima koje je prikupila Lakoća poslovanja, izvršenje ugovora traje 595 dana i košta 36,0% vrijednosti potraživanja.

Globalno, Bosna i Hercegovina je na 75 mjestu od 190 ekonomija prema lakoći izvršenja ugovora (slika 10.1). Uporedba sa ekonomijama okruženja i regionalnim prosjekom pruža i druge korisne informacije za procjenu efikasnosti pravosuđa i izvršenja ugovora u Bosni i Hercegovini.

Slika 10.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći izvršenja ugovora

Pokazatelji koji su prikazani za Bosnu i Hercegovinu su bazirani na nizu specifičnih koraka koji su potrebni u rješavanju standardiziranih poslovnih sporova preko sudova. Vrijeme i troškovi koji su potrebni za njihovo okončanje analizirani su kroz proučavanje kodeksa parničnog postupka i drugih sudskih propisa kao i kroz istraživanja i anketiranje lokalnih advokata specijaliziranih za parnični postupak.

SUD

Grad: Sarajevo

Ime suda: Općinski sud u Sarajevu

Vrijednost potraživanja: 16,733 KM

RIJEŠAVANJE NESOLVENTNOSTI

Stečajni sistem funkcioniše kao filter, osigurava opstanak ekonomski efikasnih dijelova preduzeća i ponovnu raspodjelu resursa neefikasnih preduzeća. Brz i jeftin stečajni postupak rezultira brzim povratkom poslovanju zdravih cjelina poslovnog subjekta i osigurava povrat sredstava kreditorima. Boljom realizacijom očekivanja kreditora i dužnika u ishodu stečajnog postupka, dobro uređen stečajni sistem može olakšati pristup finansijskim sredstvima, sačuvati održiva preduzeća i na taj način povećati rast privrede.

Lakoća poslovanja mjeri vrijeme, troškove i ishode stečajnog postupka domaćih privrednih subjekata. Ne analizira stečajne postupke građana i finansijskih institucija. Podaci su dobijeni na osnovu ankete subjekata domaće prakse nesolventnosti, proučavanjem zakona i propisa, kao i na osnovu javnih informacija o sistemu stečaja.

Rang lakoće rješavanja nesolventnosti se temelji na stopi povrata sredstava koja se vraćaju kreditorima i povjeriocima putem reorganizacije, likvidacije ili postupka naplate duga.

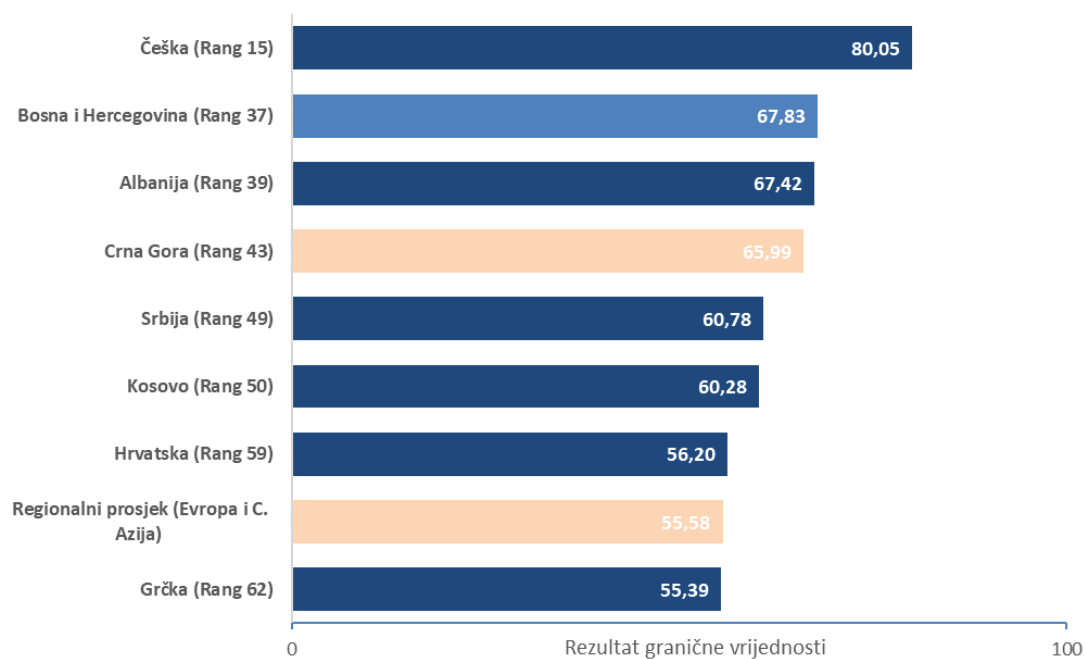
Pored toga, Lakoća poslovanja analizira adekvatnost i integritet postojećeg zakonskog okvira koji se primjenjuje u reorganizaciji i likvidaciji stečajnog postupka. Ovaj indikator testira da li su zemlje usvojile neke od dobrih međunarodno prihvaćenih praksi u četiri područja: početak postupka, upravljanje imovinom dužnika, postupak reorganizacije i učešće povjerilaca. Indeks ima ocjenu od 0-16 pri čemu viša ocjena pokazuje da je bolje dizajniran privredni sistem za rehabilitaciju održivih privrednih subjekata i gašenje neodrživih.

Cilj svake zemlje je da stopa povrata sredstava u stečajnom postupku bude što je moguće viša, te da se postupak stečaja što prije završi uz najniže moguće troškove.

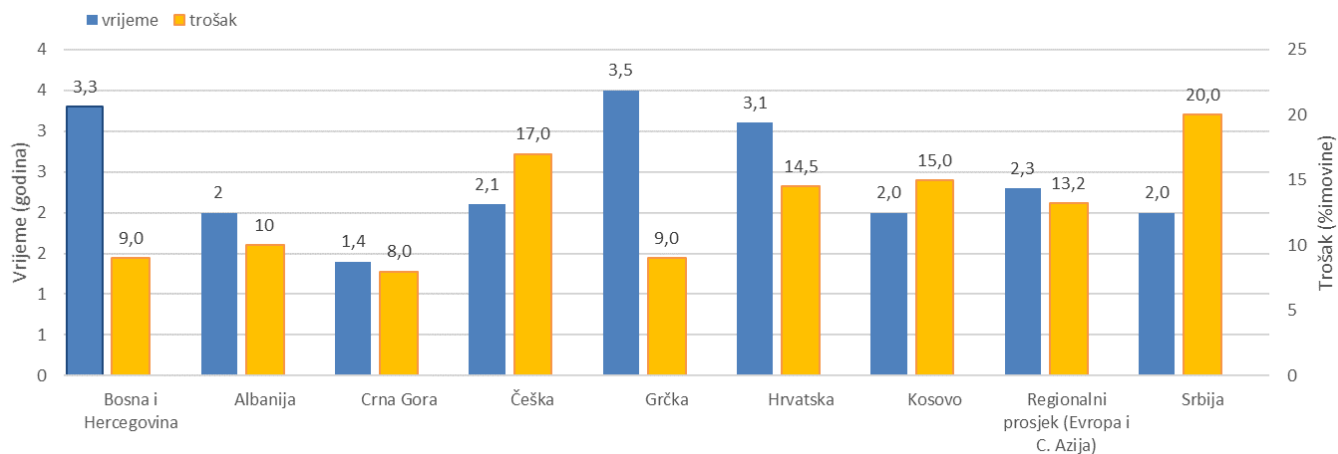
Koliko je učinkovit sistem rješavanja nesolventnosti (stečajnog postupka) u Bosni i Hercegovini? Prema podacima Lakoće poslovanja, stečajni postupak traje u prosjeku 3,3 godine i košta 9% dužnikove imovine sa najvjerojatnijim ishodom da će preduzeće biti prodano u dijelovima. Prosječna stopa povrata je 38,9 centi na dolar.

U globalnom smislu, Bosna i Hercegovina je na 37 mjestu od 190 zemalja po lakoći rješavanja nesolventnosti (slika 11.1). Uporedba sa ekonomijama u okruženju i sa regionalnim prosjekom pruža korisne informacije u procjeni efikasnosti stečajnog postupka u BiH.

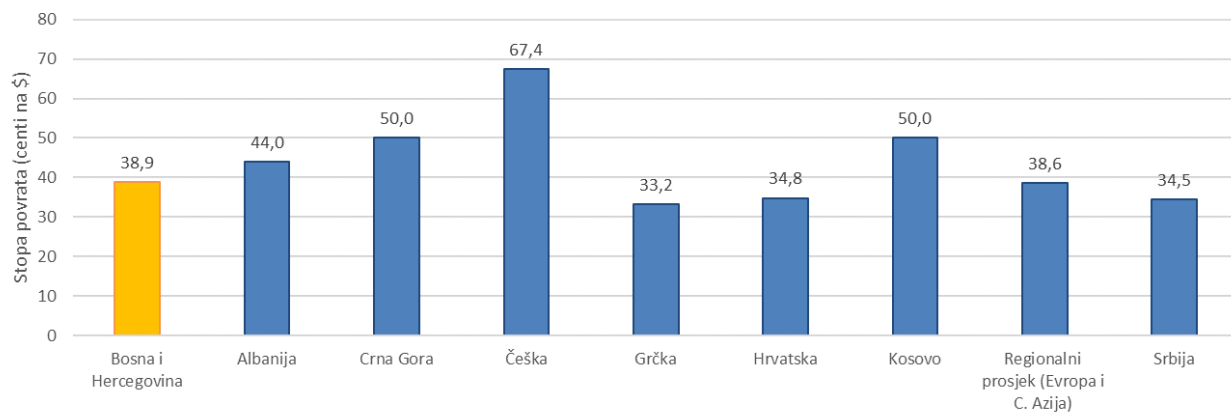
Slika 11.1. Rangiranje BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći rješavanja nesolventnosti

Slika 11.2. Efikasnost i procedure – vrijeme, troškovi u BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći riješavanja nesolventnosti

Slika 11.3. Efikasnost i procedure – stopa povrata u BiH u odnosu na neke ekonomije EU i okruženja u lakoći riješavanja nesolventnosti

REGULACIJA TRŽIŠTA RADA

Lakoća poslovanja mjeri fleksibilnost u reguliranju zapošljavanja, posebno prekida radnog odnosa radnika i rigidnosti radnog vremena.

Podaci o lakoći zapošljavanja i otpuštanja radnika se temelje na detaljnom istraživanju propisa o zapošljavanju koje je urađeno od strane domaćih pravnika i javnih radnika. Analizirani su zakoni iz oblasti zapošljavanja, kao i sekundarni izvori, kako bi se potvrdila tačnost prikupljenih pokazatelja.

Kako bi podaci bili uporedivi sa ostalim ekonomijama korišteno je nekoliko pretpostavki o radniku i preduzeću:

Radnik:

- Je zaposlen kao blagajnik na kasi u trgovini ili supermarketu, ima 19 godina sa jednom godinom radnog iskustva.
- Je zaposlen na puno radno vrijeme.

- Nije član sindikata, osim ukoliko je to obavezno.

Preduzeće:

- Je društvo sa ograničenom odgovornošću.
- Posluje kao trgovačko društvo u najvećem poslovnom gradu.
- Je 100% u domaćem vlasništvu.
- Ima 60 uposlenika.
- Podliježe kolektivnom ugovoru koji se primjenjuje na firme koje čak i nisu potpisnice.
- Poštuje svaki zakon i propise, ali ne daje radnicima veće beneficije od propisanih zakonom ili kolektivnim ugovorom.

Rigidnost zapošljavanja mjeri 3 područja rada: teškoću zapošljavanja, rigidnost radnog vremena i probleme sa viškom zaposlenih.

Teškoća zapošljavanja mjeri da li su ugovori o radu na određeno vrijeme zabranjeni za stalne poslove, a ako su dozvoljeni, koliko je maksimalno kumulativno trajanje ugovora na određeno

vrijeme. Zatim mjeri iznos minimalne pripravničke plaće 19-godišnjeg radnika sa jednom godinom radnog staža i odnos minimalne plate u odnosu na dodanu vrijednost preduzeća po radniku.

Teškoća zapošljavanja	Podaci
Ugovori na određeno vrijeme su zabranjeni za stalne poslove	Ne
Maksimalna dužina trajanja jednog ugovora na određeno vrijeme (mjeseci)	36
Maksimalna dužina trajanja ugovora na određeno vrijeme, uključujući produženja (mjeseci)	36
Minimalna plaća radnika ili pripravnika (US\$/mjesечно)	218,9
Odnos minimalne plate u odnosu na dodanu vrijednost po radniku	0,4

*nova mjera koja je nadograđena u ovogodišnjem izvještaju 2016

Rigidnost radnog vremena ima 9 komponenti: maksimalan broj radnih dana u sedmici, postojanje ograničenja za noćni rad vikendom i prekovremeni rad, zabrana

noćnog rada, noćni rad žena, ograničenja odmora za vikend, prosječni plaćeni godišnji odmor za radnika sa 1 godinom, 5 godina i radnika sa 10 godina staža.

Rigidnost radnog vremena	Podaci
Standardni broj radnih sati u danu	8,0
Premija za noćni rad (%plaćenih sati) u slučaju kontinuiranog rada	25
Premija za rad preko vikenda (%plaćenih sati) u slučaju kontinuiranog rada	15
Premija za prekovremeni rad (%plaćenih sati)	25
Zabrana noćnog rada	Ne
Mogu li žene koje nisu trudne i dojilje raditi kao i muškarci u noćnim smjenama?	Da
Ograničenje na vikend odmor	Ne
Ograničenje na prekovremeni rad	Ne
Plaćeni godišnji odmor za radnike sa 1 godinom radnog staža (radnih dana)	20.0
Plaćeni godišnji odmor za radnike sa 5 godina radnog staža (radnih dana)	20.0
Plaćeni godišnji odmor za radnike sa 10 godina radnog staža (radnih dana)	20.0
Plaćeni godišnji odmor (prosjeak za radnike s 1, 5 i 10 godina staža, u radnim danima)	20.0

Lakoća rješavanja viška zaposlenih ima 9 komponenti: koliko je maksimalno trajanje probnog rada, da li je tehnološki višak nedovoljan razlog za prestanak rada, da li poslodavac mora obavijestiti treću stranu (vladinu instituciju) kako bi raskinuo ugovor sa jednim radnikom koji je tehnološki višak, da li poslodavac mora obavijestiti treću stranu kako bi raskinuo ugovor sa 9 radnika koji su višak, da li poslodavac treba odobrenje treće strane

kako bi raskinuo ugovor sa jednim radnikom koji je višak, da li poslodavac treba odobrenje treće strane kako bi raskinuo ugovor sa 9 radnika koji su višak, da li zakon zahtijeva da poslodavac preraspodijeli ili prekvalificira radnika prije nego ga proglasi viškom, i da li važe pravila prednosti u ponovnom zapošljavanju radnika koji su proglašeni tehnološkim viškom.

Višak zaposlenih	Podaci
Da li je zakonom dozvoljeno otpuštanje radnika kao tehnološkog viška	Da
Obavješćavanje treće strane u slučaju otpuštanja 1 radnika	Ne
Odobrenje od treće strane u slučaju otpuštanja 1 radnika	Ne
Obavješćavanje treće strane u slučaju otpuštanja 9 radnika	Da
Odobrenje od treće strane u slučaju otpuštanja 9 radnika	Ne
Prekvalificiranje ili raspoređivanje prije proglašenja viškom	Da
Prioritetna pravila kod viška zaposlenih	Ne
Pravila prednosti u ponovnom zapošljavanju	Da

Troškovi tehnološkog viška su troškovi najave i obavijesti o tehnološkom višku, otpremnine i kazne zbog nezakonitog prekida rada kada je radnik proglašen tehnološkim viškom. Izražava se u

plaćenim sedmicama. Prosječan trošak najave i iznos otpremnine primjenjuju se na radnika sa 1 godinom staža, radnika sa 5 godina i radnika sa 10 godina staža.

Jedan mjesec predstavlja 4 i 1/3 sedmice.

Troškovi tehnološkog viška	Podaci
Period obavješćenja za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 1 godinom staža, u platnim sedmicama)	2.0
Period obavješćenja za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 5 godina staža, u platnim sedmicama)	2.0
Period obavješćenja za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 10 godina staža, u platnim sedmicama)	2.0
Period obavješćenja za otpuštanje (prosjeak radnika sa 1,5,10 godina staža, u platnim sedmicama)	2.0
Otpremnina za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 1 godinom staža, u platnim sedmicama)	0.0
Otpremnina za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 5 godina staža, u platnim sedmicama)	7.2
Otpremnina za otpuštanje (u slučaju viška radnika sa 10 godina staža, u platnim sedmicama)	14.4
Otpremnina za otpuštanje (prosjeak radnika sa 1,5,10 godina staža, u platnim sedmicama)	7.2

Ovogodišnji izvještaj lakoće poslovanja analizira 8 aspekata kvalitete radnog mjesta: da li zakon nalaže podjednake naknade za poslove istih vrijednosti, da li zakon nalaže gender nediskriminaciju u zapošljavanju, da li zakon nalaže plaćeno ili neplaćeno porodiljsko odsustvo, minimalno trajanje porodiljskog odsustva u kalendarskim danima (minimalan broj dana koji mora biti plaćen od strane države,

poslodavca ili oboje), da li zaposlena na porodiljskom odsustvu prima 100% plaće, mogućnost dobijanja 5 plaćenih dana odsustva u toku godine u slučaju bolesti, da li radnik ima pravo na program naknade za nezaposlenost u slučaju samo jedne godine rada i minimalno trajanje uplaćivanja doprinosa kako bi se ostvarila naknada za nezaposlenost.

Kvalitet radnog mjesta	Podaci
Da li zakon nalaže podjednake naknade za poslove istih vrijednosti?	Da
Da li zakon nalaže gender nediskriminaciju u zapošljavanju?	Da
Da li zakon nalaže plaćeno ili neplaćeno porodiljsko odsustvo?	Da
Minimalno trajanje porodiljskog odsustva u kalendarskim danima	365
Da li zaposlena na porodiljskom odsustvu prima 100% plaće?	Ne
Dostupnost 5 plaćenih dana u toku godine u slučaju bolesti?	Da
Da li radnik ima pravo na program naknade za nezaposlenost u slučaju samo jedne godine rada?	Da
Minimalno trajanje uplaćivanja doprinosa kako bi se ostvarila naknada za nezaposlenost (mjeseci)?	8

ZBIRNA OCJENA I RANGIRANJE LAKOĆE POSLOVANJA

Izveštaj lakoće poslovanja iz 2016. uveo je 2 agregirane mjere: zbirnu ocjenu indeksa lakoće poslovanja i rang lakoće poslovanja svih 190 zemalja prema kojima je izvršeno rangiranje zemalja i ove godine. Rangiranje lakoće poslovanja poredi ekonomije jednu sa drugom. Indeks poredi ekonomije u skladu sa regulatornim praksama prikazujući odstupanje od najboljih ekonomskih performansi po svakom indikatoru Lakoće poslovanja. Kada se uporedi u dužem periodu, indeks lakoće poslovanja pokazuje koliko se regulatorno okruženje promijenilo za lokalne poduzetnike u zemlji tokom niza godina u apsolutnim vrijednostima, dok rang lakoće poslovanja pokazuje koliko se posovno okruženje zemlje promijenilo u relativnom smislu u odnosu na druge zemlje.

Indeks lakoće poslovanja bilježi odstupanje svake ekonomije pojedinačno od mjere dobre prakse u cjelom uzorku za 41 indikator svih 10 područja lakoće poslovanja (isključujući regulaciju tržišta rada). Rangiranje lakoće poslovanja ima skalu od 1 do 190. Rangiranje ekonomija je razvrstano po ukupnoj zbirnoj ocjeni (zbirnom indeksu).

Najbolje ukupne rezultate u indeksu lakoće poslovanja u svijetu imaju Novi Zeland, Singapur, Danska, Hong Kong, Koreja, Gruzija, Norveška, SAD, V. Britanija, i

Makedonija. Prema ukupnoj ocjeni, sve zemlje bivše Jugoslavije se nalaze ispred BiH (89. mjesto), Slovenija 40., Kosovo 44. Srbija 48., Crna Gora 50., Hrvatska 58. mjesto, dok najbolje stoji Makedonija koja je ove godine ušla među prvih top 10 zemalja na zavidnom 10. mjestu.

Izveštaj BiH o lakoći poslovanja bilježi lošiju ocjenu u odnosu na prošlogodišnji izveštaj za 3 mjesta generalno ali i u skoro svim oblastima lakoće poslovanja osim u rješavanju nesolventnosti. Najveći pad ranga zabilježen je zaštiti manjinskih inestitora (10 mjesta), osnivanju preduzeća (8 mjesta), priključenju električne energije (8 mjesta) i mogućnosti kreditiranja (za 5 mjesta).

Za započinjanje poslovanja npr. Novi Zeland ima najmanji broj potrebnih koraka - procedura (1), slijedi ga Gruzija dok Novi Zeland ima i najkraće vrijeme za njihovo izvršenje (0,5 dana je potrebno za osnivanje firme). Slovenija ima najniže troškove osnivanja preduzeća (0,0), sa još 2 zemlje koje nemaju propisan potreban početni kapital.

Ovogodišnji izveštaj lakoće poslovanja pokazuje da su se u 128 ekonomija u svijetu poboljšali uslovi poslovanja za mala i srednja preduzeća u proteklih godinu dana, implementirajući ukupno 314 reformi.